

Ouderbetrokkenheid bij de overdracht

De rol van ouders bij de overgang naar de basisschool

Ouderbetrokkenheid bij de overdracht

De rol van ouders bij de overgang van hun kind naar de basisschool

In opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Hester Fukkink
Karin Hoogeveen
Paulien Muller

Sardes, Utrecht
Maart 2016

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting	5
1. Inleiding	7
1.1 Onderzoeksvragen	7
1.2 Doel van het onderzoek	7
1.3 Uitwerking onderzoeksvragen	8
1.4 Leeswijzer	8
2. Onderzoeksaanpak	9
2.1 Verkenning bestaande praktijk en selectie cases	9
2.2 Casestudies	10
2.3 Analyse en rapportage	10
3. Theoretische achtergrond	13
3.1 Overdracht	13
3.2 Ouderbetrokkenheid en ouderbeleid	16
3.3 Partnerschap en de driehoek kind – voorziening - ouder	17
3.4 Kwaliteitscriteria ouderbeleid	19
4. Ouderbetrokkenheid bij de overdracht	21
4.1 Registratie van kindgegevens	21
4.2 Schoolkeuze	25
4.3 Afscheid nemen en wennen	27
4.4 Overdracht van kindgegevens	28
4.5 Terugkoppeling en nazorg	33
4.6 Belemmeringen	34
5. Behoeften van ouders	35
5.1 Maatwerk	35
5.2 Wederzijds vertrouwen	35
5.3 Partnerschap	36
5.4 Doorgaande lijn	36
5.5 Schoolkeuze	38
5.6 Opvoedkracht van ouders	39
6. Beantwoording onderzoeksvragen	41
6.1 Succesvolle manieren om overdracht samen met ouders vorm te geven	41
6.2 Rollen, taken en verantwoordelijkheden	43
6.3 Behoeften van ouders en professionals bij de overdracht	44
6.4 De door ouders en professionals ervaren belemmeringen	45
6.5 Conclusies	45
6.6 Aanbevelingen	46
Bijlage 1 Interviewleidraden telefonische interviews en locatiebezoeken	49
Bijlage 2 Overzicht respondenten en locaties	55

Voorwoord

De overheid ziet graag dat de kwaliteit van de kinderopvang omhoog gaat en neemt daarvoor een reeks van maatregelen. Eén van die maatregelen betreft het stimuleren van de harmonisatie van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven. In 2018 zal dit landelijk zijn ingevoerd.

In samenwerking met het veld en met experts oriënteert het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid zich op verdere maatregelen die de kwaliteit van kinderopvang kunnen verhogen. Eén van deze maatregelen is het bovenwettelijk stimuleren van de aansluiting tussen kinderopvangvoorziening en basisschool. De ministeries van SZW/OCW hebben daarom laten onderzoeken hoe een goede doorgaande lijn tussen kinderopvang en school eruitziet. Sinds jaren staan ook de ouders scherp op het netvlies. Zonder de ouders lukt het niet. De driehoek voorziening – kind – ouder is van groot belang bij het optimaliseren van de ontwikkeling van kinderen. Samenwerken met ouders bij de overgang van hun kind van de voorschoolse voorzieningen naar het basisonderwijs maakt daar uiteraard nadrukkelijk deel van uit. Aan Sardes is daarom gevraagd een onderzoek uit te voeren naar de rol van de ouders bij de overgang van een kind van kinderopvang naar de basisschool.

In dit rapport laten we zien hoe velen in de kinderopvangsector en het onderwijs doordrongen zijn van het belang van de ouders en op welke manier zij ouders betrekken. Het blijkt dat er nog zeker stappen genomen kunnen worden. We beschrijven daarom niet alleen de stand van zaken, maar juist ook goede voorbeelden. Daarmee hopen we een steentje bij te dragen aan kennisdeling, zodat kinderopvang en onderwijs de ouders nog beter kunnen betrekken wanneer het belangrijke moment van de overstap naar de basisschool zich aandient.

Wij hebben dit onderzoek met veel plezier uitgevoerd. Er is ons alles aan gelegen dat voorzieningen voor jonge kinderen (0-12 jaar) een hoge kwaliteit hebben, zodat kinderen maximale ontwikkelingskansen krijgen. We zijn de organisaties voor kinderopvang, de locaties voor peuterspeelwerk, halve en hele dagopvang en de ouders dan ook heel erkentelijk voor de tijd die zij voor ons vrij wilden maken en de openheid waarmee zij de gesprekken met ons voerden.

Samenvatting

In het kader van de maatregelen vanuit de overheid om de kwaliteit van de kinderopvang te verhogen, is het bovenwettelijk stimuleren van de aansluiting tussen kinderopvangvoorziening en basisschool er één. Daarbij is de betrokkenheid van ouders onontbeerlijk; uit onderzoek blijkt dat de driehoek voorziening - kind - ouder van groot belang is voor de kindontwikkeling. Het uiteindelijke doel van ouderbetrokkenheid bij de overdracht is een optimale kindontwikkeling doordat het kind zo goed mogelijk kan deelnemen aan het onderwijs.

De vraag die in deze studie centraal staat is: *Hoe en door wie kan worden gestimuleerd dat ouders (primaire opvoedingsverantwoordelijken) als ten minste gelijkwaardige gesprekspartners worden betrokken bij de overdracht van hun kind van een kinderopvangvoorziening naar het primair onderwijs?*

Om deze vraag te beantwoorden zijn dertig kinderopvangorganisaties telefonisch geïnterviewd en is vervolgens een casestudie uitgevoerd bij twaalf locaties voor kinderopvang. Er is in totaal met 54 professionals en 23 ouders gesproken. Dat leidde tot inspirerende voorbeelden die zijn beschreven in verschillende portretten.

Er is geen blauwdruk te geven voor de wijze waarop ouders betrokken moeten worden bij de overdracht. Het is een kwestie van maatwerk, waarbij de volgende kernelementen van goed ouderbeleid een rol spelen:

1. Vertrouwensband ontwikkelen: een goed contact met ouders en een wederzijdse vertrouwensrelatie is de basis om de overdracht vorm te geven.
2. Informeren en communiceren: nauw contact en elkaar voortdurend op de hoogte houden over het welzijn en de ontwikkeling van het kind zorgen ervoor dat er geen verrassingen zijn tijdens de overdracht. Voorzieningen informeren de ouders over de kindgegevens die zij vastleggen. Communicatie is tweerichtingsverkeer. Ouders leveren ook input over het kind bij de overdracht. Voorts vragen de voorzieningen de ouders om toestemming voor het overdragen van kindgegevens aan de basisschool.
3. Ondersteuning: de kinderopvang bereidt niet alleen kinderen voor op de overstap naar school, maar ook de ouders, indien die daar behoefte aan hebben. De voorziening kan ondersteuning bieden bij het doen van een goede overdracht naar de school door, afhankelijk van de behoefte van ouders, samen het overdrachtsgesprek op school te voeren en eventueel te ondersteunen bij het beschrijven of verwoorden van het beeld dat ouders van hun kind hebben. Ouders worden waar nodig door de voorschoolse instelling ondersteund bij het maken van de schoolkeuze.

De mate waarin wordt samengewerkt tussen school en kinderopvang is bepalend voor hoe de overdracht wordt vormgegeven en hoe ouders daarbij worden betrokken. Aan de ene kant van het spectrum is er geen samenwerking tussen school en kinderopvang en ligt het overdragen van kindgegevens volledig bij ouders, aan de andere kant is er een intensieve samenwerking tussen school en kinderopvang en worden alle kinderen tijdens een mondeling gesprek tussen ouders, school en kinderopvang overgedragen waarbij ieder zijn beeld van het kind beschrijft. Daartussen bevinden zich allerlei mengvormen.

De aanbevelingen voor de landelijke overheid, de opleidingen, de nascholingsinstituten en de kinderopvangsector zelf luiden:

- Voldoende tijd nemen voor oudergesprekken.
- Deskundigheid bevorderen van pedagogisch medewerkers op het gebied van communicatie met ouders en op het gebied van (het verbaliseren van) kennis over de ontwikkeling van jonge kinderen.
- Betrekken van de ouder(commissie) bij het vormgeven van de overdracht en de rol die ouders daarbij spelen.
- Praktijk en beleid van overdracht regelmatig evalueren met alle partijen.
- Goede voorbeelden delen.

1. Inleiding

In dit hoofdstuk beschrijven we de onderzoeksvragen en het doel van het onderzoek.

1.1 Onderzoeksvragen

De vraag die de opdrachtgever beantwoord wil hebben in het onderzoek luidt:

*Hoe en door wie kan worden gestimuleerd dat ouders (primair opvoedingsverantwoordelijken) als ten minste gelijkwaardige gesprekspartners worden betrokken bij de overdracht van hun kind van een voorschoolse instelling naar het primair onderwijs?*¹

De subvragen zijn:

- Welke manieren zijn er om samen met ouders de overdracht vorm te geven?
- Welke manieren zijn succesvol en waarom?
- Wie zijn daar bij betrokken en op welke manier?
- Welke behoeften hebben betrokken ouders en professionals rondom de overdracht en overgang?
- Welke belemmeringen worden door ouders en professionals ervaren rondom de overdracht en overgang? (cultureel, praktisch, procedureel, administratief, etc.)²

1.2 Doel van het onderzoek

Het doel van het onderzoek luidt als volgt:

- Een overzicht van best practices van ouderbetrokkenheid bij aansluiting. Deze kunnen in een later stadium eventueel ondersteund breed verspreid worden uitgedragen.
- Behoeftelinventarisatie in het veld ten aanzien van ouderbetrokkenheid.
- Zicht op mogelijkheden om belemmeringen voor ouderbetrokkenheid bovenwettelijk te verminderen.
- Inzicht in goede hoge ouderbetrokkenheid van ouders bij zorg, ontwikkeling en educatie in de overdracht van voorschoolse voorzieningen naar primair onderwijs.³

De ministeries van SZW en OCW krijgen door de onderzoeksresultaten zicht op bestaande praktijken. Deze kunnen vervolgens als inspiratie dienen voor de sector. De uitkomsten van het onderzoek kunnen daarmee een impuls geven aan de versterking van ouderbetrokkenheid bij de overdrachtspraktijk tussen kinderopvang⁴ en basisscholen.

¹ Offerte-aanvraag Ouderbetrokkenheid bij de overdracht van voorschoolse voorzieningen naar basisscholen 201500100.020.037. Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

² Offerte Sardes

³ Offerte-aanvraag Ouderbetrokkenheid bij de overdracht van voorschoolse voorzieningen naar basisscholen 201500100.020.037. Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

⁴ We kiezen voor de term kinderopvang. Daarmee doelen we op alle mogelijk vormen van kinderopvangvoorzieningen: peuterspeelzalen (al dan geen VVE), halve dagopvang, hele dagopvang. Gastouderopvang is niet betrokken in het onderzoek.

1.3 Uitwerking onderzoeksvragen

De opdrachtgever vraagt om een kwalitatieve inventarisatie die zicht geeft op behoeften van ouders en professionals en belemmeringen die zij ervaren bij de overgang van hun kind naar de basisschool. Ook moeten voorbeelden verzameld worden over succesvolle manieren om ouders te betrekken bij de overdracht van kinderopvang naar school. De uitkomsten geven dus geen representatief beeld van hoe ouders in Nederland worden betrokken bij de overgang van hun kind naar de basisschool, maar bieden inspirerende voorbeelden van de wijze waarop dit kan worden vormgegeven.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 staat de onderzoeksaanpak beschreven waarbij we ingaan op de selectie, analyse en rapportage van de cases. Het derde hoofdstuk behandelt de theoretische achtergrond en geeft een beschrijving van wat wordt verstaan onder overdracht van kinderopvang naar basisschool en de rol die ouders daarbij kunnen spelen. Daar operationaliseren we de in het onderzoek gehanteerde begrippen. Ook gaan we in op kenmerken van kwalitatief goede ouderbetrokkenheid. Deze theoretische achtergrond vormt de meetlat waartegen we de praktijken die zijn gevonden, kunnen afzetten. In hoofdstuk 4 staan de gevonden praktijken centraal die we beschrijven aan de hand van vijf inhoudelijke aspecten van de overdracht van kinderen naar de basisschool: registratie van kindgegevens; schoolkeuze; afscheid nemen en wennen; overdracht van kindgegevens; terugkoppeling en nazorg. Het hoofdstuk sluiten we af met belemmeringen die de geïnterviewden ervaren. Hoofdstuk 5 gaat in op de behoeften van ouders bij de overdracht, waarbij we de opvattingen van ouders naast de meetlat uit hoofdstuk 3 leggen. Hoofdstuk 6 bevat de beantwoording van de onderzoeksvragen en de conclusie. Het rapport sluit af met aanbevelingen voor beleid en praktijk op basis van de onderzoeksbevindingen.

2. Onderzoeksaanpak

In het onderzoek is een aantal onderzoeksmethoden gehanteerd. Om een beeld te krijgen van de huidige praktijk, zijn telefonische interviews benut en zijn websites van kinderopvangorganisaties bestudeerd. De telefonische interviews hadden tevens tot doel om een selectie te maken van locaties die als goed voorbeeld kunnen dienen. Om te kunnen bepalen aan welke criteria ouderbetrokkenheid bij de overdracht moet voldoen om als goed voorbeeld te dienen, is een meetlat samengesteld op basis van een beknopte verkenning van onderzoeksliteratuur. Het begrip overdracht is geoperationaliseerd aan de hand van literatuur.

Vervolgens zijn casestudies ingezet om 'goede voorbeelden' te onderzoeken en in een context te plaatsen. Hieronder beschrijven we per onderdeel welke aanpak is gehanteerd. In het volgende hoofdstuk beschrijven we de uitkomsten van de literatuurstudie.

2.1 Verkenning bestaande praktijk en selectie cases

Allereerst is via telefonische interviews en via internet een beeld verkregen van de huidige praktijk. Er zijn dertig kinderopvangorganisaties telefonisch benaderd om een eerste indruk te krijgen van hoe zij ouders betrekken bij de overgang van hun kind naar de basisschool. Deze locaties zijn in eerste instantie binnen ons eigen netwerk gezocht. Er is gekozen voor voorzieningen waarvan bekend was dat zij een bewust ouderbeleid voeren, dan wel dat zij werken aan een doorgaande lijn. Deze lijst is aangevuld met de uitkomsten van een search via internet.

Voor de telefonische interviews is gewerkt met een vaste interviewleidraad, ontleend aan de uitkomst van de beknopte literatuurverkenning (zie bijlage 1).

Van de dertig geïnterviewde organisaties zijn er twaalf geselecteerd die als goed voorbeeld kunnen gelden. Het belangrijkste criterium dat we hanteerden bij de selectie van kinderopvangorganisaties voor een locatiebezoek, vormde het beleid en de praktijk op het gebied van ouderbeleid. We zochten inspirerende en aansprekende voorbeelden. Daarbij is een evenwichtige spreiding nagestreefd op basis van de volgende variabelen:

- Type kinderopvangvoorziening: kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en gecombineerde voorzieningen evenredig vertegenwoordigd
- Al dan geen VVE: maximaal drie VVE locaties
- Huisvesting: variëteit in inpandige en niet-inpandige locaties (locaties die zich al dan niet binnen hetzelfde gebouw als één of meer scholen bevinden).
- Organisatie: variëteit in omvang van de locaties
- Type gemeente: 4 locaties in de G37 (grootste 37 gemeenten), 4 locaties in de G86 (grootste 86 gemeenten), 4 locaties buiten de G86

Voor zes van de geselecteerde organisaties bleek een bezoek binnen de looptijd van het onderzoek uiteindelijk niet mogelijk. Daarom zijn zes nog niet eerder benaderde organisaties geselecteerd die qua kenmerken zoveel mogelijk voldoen aan de 'afgevallen' locaties.'

Een overzicht van de organisaties/ locaties die hebben meegewerkt aan het onderzoek is te vinden in bijlage 2.

2.2 Casestudies

In de sociale wetenschappen is de casestudie een veelbeproefde methode om een onderwerp in al zijn verscheidenheid en nuance in beeld te brengen. Dat is dan ook de reden dat we in dit onderzoek hebben gekozen voor casestudies, waarbij de aanpak van ouderbetrokkenheid in relatie tot de overdracht de basis vormde voor de beschrijving in een casus. Per casus hebben we documentanalyse uitgevoerd (websites, overdrachtsprotocollen, overdrachtsformulieren), telefonische interviews gehouden en locatiebezoeken gebracht.

We vroegen de geselecteerde organisaties om:

- Een gesprek met professionals (van zowel de kinderopvangvoorziening als de school).
- Een gesprek met drie tot vijf ouders, zowel ouders die al ervaring hebben met de overstap van hun kind naar de basisschool als ouders die nog voor die overstap staan.

Er is uiteindelijk gesproken met managers van grote en kleine kinderopvangorganisaties, locatiemanagers, pedagogisch medewerkers, VVE-coaches, onderbouwcoördinatoren, intern begeleiders, groepsleerkrachten van groep 1 en 2 en 'last but not least' ouders.

Voor de locatiebezoeken zijn we uitgegaan van wat voor de betreffende locatie praktisch mogelijk was. Soms vonden de gesprekken met ouders en professionals tegelijkertijd plaats. Dit leverde voor de locaties ook nuttige informatie op, omdat zij ouders hoorden vertellen over hun ervaringen met de overgang van hun kind naar de basisschool. Op sommige locaties werden de gesprekken met alle betrokken apart gevoerd en in enkele gevallen zijn ouders en leerkrachten achteraf telefonisch benaderd. Op vrijwel alle locaties is met één of meer vertegenwoordigers van de kinderopvangvoorziening gesproken, met één of meer vertegenwoordigers van de onderbouw van het basisonderwijs en met één of meer ouders. Daarnaast is een ouderavond bezocht, specifiek bestemd voor ouders van een kind dat kort daarop naar de basisschool zou gaan. De avond was georganiseerd door kinderopvang en basisschool gezamenlijk.⁵

Er is gewerkt met twee aparte interviewleidraden, een voor de professionals en een voor de ouders (zie bijlage 1).

2.3 Analyse en rapportage

De bevindingen van de twaalf locatiebezoeken zijn volgens een vast format beschreven in verslagen per locatie, apart voor ouders en professionals en zijn vergezeld van relevante documenten. Deze locatiebeschrijvingen dienden als input voor het opstellen van de voorliggende eindrapportage. Daarnaast is gezocht naar de meest aansprekende voorbeelden per onderdeel van de overdracht (formulieren, dossier en procedures, informatie over de school en het basisonderwijs, praktische overdracht, zoals afscheid en wennen etc.). Zo zijn voorbeelden beschreven van locaties waar ouders heel goed worden geïnformeerd over de ontwikkeling van hun kind; locaties die de ouders uitgebreid inlichten over wat er komt kijken bij de overstap van hun kind naar de basisschool; locaties die veel belang hechten aan een vertrouwensrelatie met ouders en dit vanaf het eerste contact opbouwen; locaties die veel oog hebben voor het ondersteunen van ouders bij de ontwikkeling van hun kind, enz. We beschrijven de sterke punten van de bezochte locaties in portretvorm.

⁵ Het ging hier om een kindcentrum waarbij school, peuterspeelzaal, halve dagopvang, hele dagopvang, tussenschoolse en buitenschoolse opvang in één gebouw plaatsvinden.

Deze portretten staan in het analysehoofdstuk bij de paragraaf die over het betreffende onderwerp gaat en leggen het accent op de elementen die als goed voorbeeld kunnen dienen en inspirerend kunnen zijn voor kinderopvangvoorzieningen.

De interviews met ouders, belangrijke respondenten in het licht van de onderzoeksvraag, zijn apart geanalyseerd en bespreken we in hoofdstuk 4.

3. Theoretische achtergrond

Allereerst gaan we in dit hoofdstuk in op wat er verstaan wordt onder de overdracht van kinderopvang naar basisschool en de rol die ouders daarbij kunnen spelen. Vervolgens beschrijven we wat onder kwalitatief goede ouderbetrokkenheid verstaan kan worden. Er is geen literatuur gevonden die specifiek in gaat op de wijze waarop ouders idealiter betrokken zouden moeten worden bij de overdracht. Daarom zijn we op zoek gegaan naar criteria waaraan ouderbetrokkenheid in het algemeen zou moeten voldoen. Deze hebben we gebruikt als meetlat om te beoordelen of een bestaande praktijk als goed voorbeeld kan dienen voor de manier waarop ouder een rol spelen bij de overdracht.

In dit hoofdstuk behandelen we achtereenvolgens de overdracht in het algemeen, de rol van ouders in het algemeen en hoe goede ouderbetrokkenheid eruit zou moeten zien. We sluiten het hoofdstuk af met een aantal kenmerken voor kwaliteit van ouderbetrokkenheid.

3.1 Overdracht

Onder overdracht verstaan we in dit onderzoek: 'Alle regels, procedures en praktijken/gewoontes die de professionals bij de voorzieningen voor kinderopvang en het onderwijs hanteren bij de overgang van een kind van kinderopvang naar de basisschool.' Een goede overdracht van kinderopvang naar het primair onderwijs, waarbij organisaties en ouders samen optrekken, komt ten goede aan het kind en draagt bij aan de continuïteit in ouderbetrokkenheid. De term overdracht wordt hier dus breed bedoeld: alles wat er komt kijken voor, tijdens en na de overgang van een kind naar de basisschool. Overgang is de term die we hanteren voor het daadwerkelijke moment dat het kind naar de basisschool gaat en deze term gebruiken we als we vanuit het perspectief van ouders en hun kinderen schrijven.

Hoe de overdracht nu verloopt, verschilt: te beginnen bij geen overdracht tot en met een gezamenlijke aanpak van kindcentra, school en ouders van wenen en overdracht.

Op veel locaties verloop de overdracht als volgt. Voordat het kind vier jaar wordt, hebben de ouders een school gekozen. De kinderopvang bereidt zich voor op het afscheid nemen. Het kind is met de ouders dan meestal al een keer op de basisschool geweest en heeft meestal een aantal wenmomenten met en zonder ouders achter de rug. De eerste periode in groep 1 van de basisschool is vaak een wenperiode van een aantal weken.

Veel voorzieningen en scholen hanteren de termen 'warme' en 'koude' overdracht. Bij een warme overdracht vindt er een gesprek plaats tussen de kinderopvang en de school, al dan niet met ouders. Bij een koude overdracht draagt de kinderopvang wel gegevens over, maar is er geen gesprek. Ook komt het voor dat er geen overdracht is. In dat geval is er een afscheid bij de kinderopvang en een wenperiode op school, maar worden er geen gegevens overgedragen.

3.1.1 Overdrachtdossier⁶

Vanaf het moment dat een kind op de kinderopvang is aangemeld, verzamelen de pedagogisch medewerkers gegevens over het kind. Sommige locaties maken gebruik van een kindvolgsysteem, andere hebben een eigen documentatiesysteem of observatielijsten. Ouders en pedagogisch medewerkers zijn regelmatig in gesprek over de ontwikkeling van het kind en de wijze waarop het kind begeleid kan worden. Over het algemeen vindt er twee keer per jaar een formeel gesprek plaats, waarbij de gegevens met de ouders worden

⁶ Met overdrachtdossier bedoelen wij alle gegevens die door de kinderopvang en/of de ouders worden overgedragen aan de school. Een overdrachtsformulier kan daar deel van uitmaken, maar ook verslagen van oudergesprekken, van observaties enzovoorts.

besproken. De observatie- en eventuele toetsgegevens komen terecht in een overdrachtsformulier. Het overdrachtsformulier geeft informatie over het kind, zodat de school een indruk krijgt van de ontwikkeling van een kind. Voor kinderen die extra zorg nodig hebben, kan de school direct een ondersteuningsplan opstellen. Sommige kinderopvanglocaties zullen hun eigen ondersteuningsplan toevoegen aan het overdrachtdossier. De gegevens worden vervolgens overgedragen, wel of niet in combinatie met een gesprek, waarbij ouders soms ook aanwezig zijn.

Met behulp van een portfolio kunnen observatie- en eventuele toetsgegevens van kinderen worden aangevuld met materialen en gegevens over de bredere ontwikkeling en ervaringen van het kind. Sommige kinderopvangorganisaties werken met een gezinsportfolio: ouders hebben de map aangevuld met werkjes en foto's van het kind in de gezinssituatie.

3.1.2 Verschillende vormen van overdracht

De intensiteit van de betrokkenheid van de ouders bij de overdracht verschilt. Hieronder geven wij dat in een oplopende schaal aan.

- Ouders zijn degenen die de schakel vormen tussen kinderopvang en school. Er is geen contact tussen beide organisaties en er is geen overdrachtdossier.
- Ouders ontvangen het overdrachtdossier en het is aan de ouders of zij dat al dan niet doorgeven aan de school.
- Ouders hebben (bij de intake) aangegeven en dat zij het goed vinden dat de kinderopvangvoorziening rechtstreeks het overdrachtdossier doorgeeft aan de school. Het wordt niet vooraf besproken met de ouders.
- De pedagogisch medewerkers hebben een gesprek met de ouders, waarbij zij samen het overdrachtdossier bekijken en bespreken. Het is aan de ouder om het door te geven.
- Het overdrachtdossier wordt via een warme overdracht tussen de pedagogisch medewerker en de leerkracht besproken. De ouders zijn er niet bij aanwezig.
- Het overdrachtsgesprek vindt plaats met de ouders, pedagogisch medewerker, de leerkracht en eventueel de intern begeleider.
- De wijze van overdracht is afgestemd op het kind en behoeften van ouders.

3.1.3 Overdracht in verschillende contexten

Bij de overdracht staan kind en ouders centraal en onderscheiden we een aantal omstandigheden en factoren die de wijze van de overdracht mede bepalen (zie figuur 1).

Figuur 1. Context bij de overdracht

Het **kind en ouders** vormen het startpunt, met een enorme diversiteit. Kinderen en ouders kennen een rijke variatie aan achtergronden, overtuigingen en houdingen. Veel kinderen en hun ouders zullen de overgang naar het basisonderwijs als probleemloos ervaren. Het zullen vooral de ouders van kinderen met een minder vanzelfsprekende of probleemloze ontwikkeling zijn die zich actief bezig (moeten) houden met de overdracht. Vervolgens is de **groep** van waaruit het kind vertrekt van belang. Het gaat dan om een peuterspeelzaalgroep of een kinderopvanggroep. Als het een VVE-doelgroep kind in een VVE-groep betreft betekent dat veel voor de overdracht; VVE-groepen hebben te maken met een inspectiekader en dus ook met een procedure en gemeentelijke afspraken. De **locatie** waar de groep zich bevindt, is zeker van belang voor de overdracht. Het is nogal een verschil of de kinderopvangvoorziening in pandig bij een school is gevestigd, of de kinderopvangorganisatie met een of twee scholen dan wel met een groot aantal scholen te maken hebben, ver van elkaar verwijderd zijn of dichtbij enz. Ook maakt het uit of de kinderopvang een kleine organisatie/éénpitter betreft of dat de voorziening onderdeel uitmaakt van een grote organisatie. De mate waarin er afspraken zijn over de overdracht, zal verschillen per **organisatie**. Grotere organisaties beschikken soms over uitgewerkte procedures en beleid waar de locaties zich aan moeten houden. Of de organisatie een peuterspeelzaalorganisatie of kinderopvangorganisatie is en of er wel of niet een VVE-programma wordt aangeboden is eveneens belangrijk. Veel pedagogisch medewerkers die op een kinderdagverblijf werken hebben geen uren beschikbaar in hun takenpakket voor de overdracht, terwijl medewerkers van een peuterspeelzaal daar meestal wel taakuren voor hebben. Tot slot is de **geografische context** van belang; in een gebied met veel voorzieningen is het makkelijker voor kinderopvangvoorzieningen om (fysiek) contact te hebben met het primair onderwijs dan in een landelijk gebied waar alle voorzieningen op (rij)afstand van elkaar zijn. Anderzijds kan het zo zijn dat een kinderopvangvoorziening in een dorp onderdeel vormt van een leefgemeenschap waarbij iedereen elkaar kent. De pedagogisch medewerker, de ouders en leerkrachten hebben regelmatig informeel contact en de overdracht krijgt daar dan ook een andere invulling.

3.1.4 Doorgaande lijn en ouders

Samenhang in het ouderbeleid biedt ouders en beroepskrachten houvast, herkenning en een duidelijk kader en voorkomt dat ouders 'buiten de boot vallen'. Met name bij de overgang van een kind van de ene naar de andere voorziening, zoals van de kinderopvang naar de basisschool, is het belangrijk dat ouders een doorgaande lijn ervaren. Een doorgaande lijn heeft niet alleen betrekking op werkprocessen, maar ook op de inhoud van het werk, zoals een visie op en doelen voor het omgaan met ouders, de pedagogisch-didactische aanpak en de manier waarop over deze onderwerpen wordt gecommuniceerd met ouders. Het is belangrijk dat de 'boodschap' van alle betrokken voorzieningen overeenkomt, want het is heel verwarrend als ouders tegenstrijdige aanwijzingen krijgen over bijvoorbeeld het omgaan met hun kind.

Een goede procesmatige en inhoudelijke afstemming tussen voorzieningen waar het gaat om de overdracht kan op verschillende manieren worden bereikt. Een aantal voorbeelden:

- Kinderopvang en school hebben hun visie op de ontwikkeling van kinderen op elkaar afgestemd en hanteren waar mogelijk een zelfde werkwijze.
- Het ouderbeleid van kinderopvang en school is op elkaar afgestemd.
- De oudercontactpersoon van de school werkt ook voor de kinderopvang.
- Voor VVE-voorzieningen geldt dat zij kunnen kiezen voor hetzelfde VVE-programma met een duidelijke oudercomponent.
- Twee of meer voorzieningen organiseren gezamenlijke koffie-/themabijeenkomsten voor ouders.
- Bijeenkomsten over opvoedingskwesties bij de dreumesen worden voortgezet bij de peuters en later bij de kleuters.

3.2 Ouderbetrokkenheid en ouderbeleid

Er zijn veel definities van ouderbetrokkenheid in omloop. Wij hanteren de definitie die het ministerie van OCW voor het beleidprogramma 'Ouders en School samen':

Ouderbetrokkenheid houdt in dat ouders de leerontwikkeling van hun kind volgen, daar thuis ondersteuning aan geven en daarover regelmatig contact met de school hebben, waardoor de prestaties van hun kind verbeteren. De school stelt de ouders hiertoe in staat door inzicht te geven in de schoolvorderingen en de ontwikkeling van het kind. Daarbij is het van belang dat school en ouders beide hun aandeel nemen in de opvoeding van kinderen en jongeren en hen samen waarden en normen meegeven, waardoor de school als gemeenschap wordt versterkt en de school in haar gezagspositie wordt gesteund. (Kamerbrief 3 april 2012, Voortgang partnerschap tussen school en ouders). Waar school staat, kan uiteraard ook kinderopvang worden ingevuld.

In deze omschrijving van ouderbetrokkenheid kunnen we verschillende aspecten onderscheiden. Het gaat bijvoorbeeld om:

- contact tussen voorziening en ouders;
- informatieverstrekking door de voorziening aan ouders;
- de interesse van ouders in de ontwikkeling van hun kind;
- de ondersteuning van kinderen door ouders thuis.

Deze aspecten kunnen een plaats krijgen in het ouderbeleid van een voorziening. Onder ouderbeleid verstaan we: het geheel van samenhangende en op elkaar afgestemde activiteiten, vanuit een brede visie op de rol van ouders bij de opvoeding en ontwikkeling van jonge kinderen en passend bij de doelen van de voorziening. Het is opgesteld en uitgevoerd door (samenwerkende) instellingen.

Omdat een optimale ontwikkeling van kinderen een belangrijk doel is van kinderopvang, zouden in principe alle vormen van ouderbetrokkenheid daaraan, direct of indirect, moeten bijdragen. Uitgangspunt daarbij is – en dat wordt keer op keer bevestigd in onderzoek – dat de ouders en de voorziening hetzelfde doel nastreven, namelijk dat het kind zich optimaal ontwikkelt. Uit onderzoek blijkt dat ouderbetrokkenheid die thuis plaatsvindt het meest effectief is: 'at home good parenting'. Dat houdt in dat ouders een ondersteunend en stimulerend gezinsklimaat creëren. Bij jonge kinderen gaat het daarbij tevens om het creëren van een 'home learning environment'. Dat betekent dat er thuis is voorzien in een breed scala aan activiteiten, zoals lezen, bibliotheekbezoek, spelenderwijs letters leren, zingen en rijmen. Wanneer ouders hun kinderen actief stimuleren en ontwikkelingsgerichte activiteiten met hen doen, heeft dit rechtstreeks effect op de ontwikkeling van kinderen. Dat draagt bij aan een succesvolle schoolloopbaan.

Hoe betrokken ouders zijn en of ze deze betrokkenheid thuis en/of op school laten zien, is mede afhankelijk van factoren zoals de sociaal-economische status, het opleidingsniveau en de geestelijke gezondheid van de moeder, armoede en alleenstaand ouderschap. Een niet-Nederlandstalige achtergrond blijkt van minder belang (Desforges & Abouchar, 2003; Lee & Bowen, 2006, aangehaald in Lusse: 2012). Opleidingsniveau blijkt wel van grote invloed te zijn. De drempel naar school is hoog voor ouders met een lagere sociaal-economische status en een lager opleidingsniveau. Laagopgeleide ouders - allochtoon en autochtoon - voelen zich nogal eens slecht gehoord in de school en ervaren de communicatie met school als eenrichtingsverkeer, waarbij de school weinig interesse toont in hun opvattingen en wensen. Ouders die zich afgewezen voelen door school trekken zich terug (Karsten et al., 2006, aangehaald in Lusse: 2012). Ouderbetrokkenheid neemt af naarmate de leerling ouder wordt en neemt toe naarmate de leerling beter presteert.

3.3 Partnerschap en de driehoek kind – voorziening - ouder

Voor het optimaliseren van ontwikkelingskansen van kinderen is de rol van ouders een onmisbare schakel. De driehoek ouder – kind – voorziening/school staat centraal in het ouderbeleid. Ouders en voorziening werken samen op basis van gelijkwaardigheid en ieder met eigen taken en rollen aan het optimaliseren van ontwikkelingskansen van kinderen. Educatief partnerschap is daarom een belangrijke term in het ouderbeleid.

We kunnen in ouderbeleid de volgende elementen onderscheiden:

1. Een relatie opbouwen
2. Informatie uitwisselen en communiceren
3. Hulp en ondersteuning bieden

3.3.1 Een relatie opbouwen

Het vormgeven van ouderbetrokkenheid begint doorgaans met het opbouwen van een band met ouders. De belangstelling die de voorziening heeft voor de thuissituatie van de kinderen, is belangrijk voor de ontwikkeling en is een voorwaarde voor de ouderbetrokkenheid thuis. Die vorm van ouderbetrokkenheid start bij het kennismakingsgesprek. Daadwerkelijke interesse in de ouders is van groot belang. De voorziening stelt zich op de hoogte van de thuissituatie, informeert naar wensen en behoeften van ouders, vertelt wat de ouders kunnen verwachten en omgekeerd wat de voorziening van ouders verwacht. Dit is een belangrijk moment, het gaat om verwachtingenmanagement, het afstemmen van wensen en behoeften en het leggen van een vertrouwensbasis. Als het daar goed gaat, is het later ook minder moeilijk om eventuele minder positieve zaken te bespreken met ouders.

3.3.2 Informeren en communiceren

De volgende stap is dat de voorzieningen/scholen en ouders elkaar informeren en op de hoogte houden van de ontwikkeling van de kinderen. Dat is een wederzijds proces: samen bespreken voorziening en ouder hoe het gaat met het kind.

3.3.3 Ondersteuning bieden

De derde stap is dat de voorziening/school de ouders desgewenst hulp en ondersteuning biedt. Om daadwerkelijk de ontwikkelingskansen van kinderen te vergroten door middel van ouderbeleid, is het belangrijk om ouders toe te rusten en te ondersteunen bij de wijze waarop zij de ontwikkeling van hun kinderen kunnen stimuleren, Het gaat om het versterken van de opvoedkracht van ouders, waarbij er wordt uitgegaan van wat ouders al kunnen en weten.

Uit onderzoek onder ouders komt steeds vaker naar voren dat ouders, hoog- en laagopgeleid, behoefte hebben aan ondersteuning. Het gaat dan vaak om praktische tips over wat zij thuis met hun kind kunnen doen, bijvoorbeeld: welke spelletjes kun je doen? Welke boeken zijn goed om voor te lezen? Hoe praat je met je kind tijdens alledaagse handelingen? Wanneer het kind naar school gaat, willen ouders graag weten op welke manier zij thuis hun kind kunnen helpen, bijvoorbeeld met huiswerk

3.4 Kwaliteitscriteria ouderbeleid

Om in het onderzoek te kunnen bepalen wanneer de wijze waarop ouders een rol spelen bij de overdracht succesvol is, zijn criteria nodig. In deze laatste paragraaf formuleren we die op basis van het voorgaande in dit hoofdstuk.

Het uiteindelijke doel van een 'goede overdracht' en de betrokkenheid van ouders daarbij is: zorgen voor een optimale ontwikkeling van kinderen. Zoals uit het voorgaande duidelijk geworden zal zijn, is er geen blauwdruk te geven voor de wijze waarop ouders betrokken worden wanneer hun kind van kinderopvang naar basisonderwijs gaat, waar alle voorzieningen zich aan zouden moeten conformeren. Juist het rekening houden met ouders, met hun wensen en behoeften, met hun opvoedkracht en met datgene wat hun kind nodig heeft, maakt ouderbeleid sterk.

- Het leveren van maatwerk aan ouders bij de overgang van hun kind naar de basisschool is dus een eerste kwaliteitscriterium.

Daarbij is het de taak van de voorzieningen voor kinderopvang en de scholen om altijd de ontwikkeling van het kind als belangrijk doel voor ogen te houden. Soms kan dat betekenen dat een balans gezocht wordt tussen wensen van ouders en het belang van het kind.

Daarnaast is belangrijk dat een organisatie bewust en doordacht een op de kinderen en ouders afgestemd ouderbeleid voert. Is er nagedacht over de rol van ouders, over de wijze waarop de voorziening wil omgaan met ouders en welke verwachtingen zij hebben van ouders? Maar ook: is er een visie op de manier waarop verwachtingen, wensen en behoeften van ouders worden geïnventariseerd, besproken en verwerkt in het beleid en de praktijk?

- Dit vormt een tweede kwaliteitscriterium: bewust en doordacht ouderbeleid bij de overgang van kinderen naar de basisschool.

Dit kan op verschillende manieren tot uiting komen. Het is bijvoorbeeld zichtbaar, omdat het schriftelijk is vastgelegd. Dat is echter nog niet voldoende. Het is ook belangrijk dat het onderdeel uitmaakt van het handelen van de beroepskrachten.

- Een derde criterium voor goed ouderbeleid bij de overdracht is dat het ouderbeleid uitgaat van partnerschap. Zien de organisaties de ouders als gelijkwaardige partners en blijkt dat ook uit hun handelen?

➤

Bij het afnemen van de interviews zijn bovenstaande uitgangpunten in het achterhoofd gehouden en verwerkt in de interviewleidraad. Ook zijn de criteria gehanteerd bij het formuleren van de conclusies.

4. Ouderbetrokkenheid bij de overdracht

In dit hoofdstuk onderscheiden we vijf inhoudelijke aspecten van de overdracht waarbij ouders betrokken zijn: registratie van kindgegevens, schoolkeuze, afscheid nemen en wennen, overdracht van kindgegevens en terugkoppeling en nazorg. We beschrijven per aspect welke goede voorbeelden we tegenkwamen en welke knelpunten nog werden ervaren. De twaalf casussen hebben op basis van anonimiteit elk als 'portret' een plek gekregen in dit hoofdstuk.

4.1 Registratie van kindgegevens

De locaties die we interviewden hebben allen een overdrachtsprocedure waarbij kindgegevens worden overgedragen aan de basisschool (of aan een andere vorm van primair onderwijs). Het doel hiervan is om belangrijke informatie over het kind op een beknopte en systematische manier over te kunnen dragen aan degenen die met het kind te maken krijgen.

We hebben gevraagd naar de aard van de gegevens die in het dossier staan. Er zijn kinderopvanglocaties die een uitgebreid dossier bijhouden en overdragen aan de basisschool. In een dergelijk dossier staan bijvoorbeeld de volgende gegevens:

- Ingevuld overdrachtsformulier
- Achtergrondgegevens van het kind en de ouders
- Gegevens over de ontwikkeling van het kind. Dat kan gaan om informatie uit het kindvolgsysteem, gebaseerd op observaties en/of bevindingen uit de peutersoetsen
- Verslagen van oudergesprekken, ondertekend door de ouders
- Aantekeningen en rapportages van de beroepskrachten
- Andere relevante gegevens, bijvoorbeeld of het kind logopedie heeft (gehad)

De meest uitgebreide kinddossiers komen we tegen bij de VVE-locaties. Deze locaties zijn op grond van het inspectiekader van de Onderwijsinspectie verplicht om de overdracht vorm te geven. In die gevallen wordt er meestal een kindvolgsysteem gebruikt dat gekoppeld is aan de VVE-methode van de betreffende voorziening. Daarnaast worden er op deze VVE-locaties en op enkele peuterspeelzalen toetsgegevens van kinderen verzameld.

Sommige gemeenten hebben een gemeentelijk overdrachtsformulier en –protocol in het kader van VVE-beleid. Het is de bedoeling van deze gemeenten dat alle kinderopvangvoorzieningen met VVE dit gebruiken. Dikwijls is het in samenspraak met het veld tot stand gekomen. Daarnaast komt het ook voor dat de gemeente ervoor kiest om het overdrachtsformulier te gebruiken voor alle kinderopvangvoorzieningen.

Ook is er een uitgebreid format voor een dossier als het om een kind met een speciale ontwikkelingsbehoefte gaat. In de meeste gevallen is er dan iemand uit het zorgnetwerk betrokken en wordt het dossier soms door die persoon beheerd.

In de protocollen die deze gemeenten hebben ontwikkeld voor de overdracht vinden we richtlijnen voor het invullen van de dossiers. Zo is er bijvoorbeeld bij één van de locaties schriftelijk vastgelegd dat het geen momentopname mag zijn en dat het ingevuld moet worden door een pedagogisch medewerker die voldoende zicht op het kind heeft. Deze voorziening heeft ook richtlijnen opgesteld voor wat wel en wat niet in het dossier wordt opgenomen. Zo mogen er in het overdrachtdossier geen gevoelige gegevens over de gezinsachtergrond staan. Als voorbeeld wordt (vermoeden van) kindermishandeling genoemd. Er mag in dat geval alleen worden vermeld dat het Advies en Meldpunt Kindermishandeling is ingeschakeld.

Portret 1

Overdrachtsprotocol: verantwoording afleggen richting ouders

Een grote kinderopvangorganisatie heeft de afspraken rond de overdracht van kindgegevens uitgebreid beschreven in een protocol. Dit protocol is van toepassing op de kinderdagverblijven, de peuterspeelzalen en de bso-locaties van de organisatie. Uitgangspunt voor deze organisatie zijn de ouders, de klanten aan wie de organisatie verantwoording aflegt. Belangrijk instrument om verantwoording af te leggen is het zelfontwikkelde observatieinstrument, met varianten voor de baby's, de peuters en de bso-kinderen.

Dat deze afspraken niet alleen op papier staan, maar ook worden nageleefd, blijkt uit het enthousiasme waarmee de geïnterviewde ouders benadrukken dat de pedagogisch medewerkers open en communicatief zijn over de ontwikkeling van hun kind. Dit geldt zowel voor de formele kindgesprekken als voor de informatie die zij tussentijds ontvangen. Hierdoor vormen de kindgesprekken een bevestiging van het beeld dat ouders al hebben van de ontwikkeling van hun kind en komen zij niet voor verrassingen te staan.

Een bewuste keuze van deze kinderopvangorganisatie is om de kindgegevens aan de ouders te overhandigen wanneer het kind afscheid neemt van het kinderdagverblijf of de peuterspeelzaal. Ook wanneer het kind overstapt naar de bso van dezelfde organisatie vindt deze overdracht plaats. Zelfs in het geval van zorg rond het kind, is het in eerste instantie de ouder die de kindgegevens ontvangt, met het advies om deze informatie aan de school over te dragen. Wel bestaat expliciet de mogelijkheid voor ouders om te vragen om een warme overdracht met de school, waarbij dan ook de pedagogisch medewerker aanwezig is. Daartoe is een gespreksformulier aan het protocol toegevoegd.

(Regulier kinderdagverblijf, niet-VVE, niet-inpandig, G86)

Niet overal is er een uitgebreid format voor een dossier, maar meestal worden de gespreksverslagen wel opgenomen in het overdrachtdossier en ook de gegevens uit een kindvolgsysteem.

De ouders realiseren zich dat het beeld is van de pedagogisch medewerker dat wordt overgedragen en hebben daar doorgaans geen moeite mee. Dat geldt vooral wanneer er ook een gesprek plaatsvindt. In dat geval kan het beeld dat de ouders zelf hebben van hun kind immers naast het beeld van de pedagogisch medewerker gezet worden.

Portret 2a

Rol van ouders bij het registreren van kindgegevens

Op een peuterspeelzaal waar veel ouders komen van allochtone afkomst die de Nederlandse taal (nog) niet goed beheersen, wordt voortdurend gezocht naar manieren om ouders goed te kunnen betrekken bij de kindontwikkeling en ook bij de overdracht van de kindgegevens. Binnen de hele gemeente wordt gewerkt met een overdrachtsboekje dat eerst door ouders wordt ingevuld. De locatie is hier erg blij mee, omdat zij veel waarde hechten aan de mening van ouders. Doordat ouders als eerste hun bevindingen geven, kunnen zij dit echt vanuit hun eigen beeld doen. Zij zijn niet beïnvloed doordat er al van alles is opgeschreven over hun kind. Lastig aan het overdrachtsboekje is dat niet alle ouders begrijpen wat er wordt gevraagd of niet kunnen lezen. De pedagogisch medewerkers gaan in die gevallen naast de ouder zitten en lezen de vragen voor of leggen uit wat er wordt bedoeld, zodat ze ook deze ouders in staat stellen om hun eigen beeld over het kind te geven.

(Peuterspeelzaal, VVE, inpandig, G37)

Er zijn wettelijke regels die gelden voor alle voorzieningen. Alles wat er op papier wordt gezet en toegankelijk gemaakt wordt voor derden moet voldoen aan de regels in het kader van de Wet Bescherming Persoonsgegevens. Ouders moeten altijd toestemming geven voor de overdracht van kindgegevens naar de school.

Wat gebeurt er vervolgens met de over te dragen gegevens?

We hebben verschillende praktijken gevonden. Soms krijgen ouders alles mee en kunnen zij zelf bepalen of zij het aan de school meegeven. Eén van de geïnterviewde voorzieningen gebruikt een inlogcode voor het overdrachtsformulier. Die code geven ze aan de ouders. De ouder bepaalt of de school de code krijgt. De school kan vervolgens de gegevens overnemen in het eigen administratiebestand. Deze voorziening heeft naast de inlogcode met het overdrachtsformulier ook andere gegevens, die de ouders op papier meekrijgen. De ouders bepalen wederom of zij die aan de school geven. Dat gaat niet altijd goed, omdat de ouders zich niet realiseren dat zij het moeten overhandigen aan de school en de school de gegevens niet automatisch van de kinderopvang krijgt.

Ook komt het voor dat zowel de ouders als de school gegevens over het kind krijgt.

Voor VVE-kinderen is er vrijwel altijd een warme overdracht (zie hierna) waar de gegevens besproken worden, dikwijls in aanwezigheid van de ouders. De pedagogisch medewerker, leerkracht en de ouder bespreken de ontwikkeling van het kind en andere relevante informatie voor de school.

Soms tekenen ouders bij de intake al en geven toestemming voor de overdracht van gegevens aan de basisschool. Voor de daadwerkelijke overdracht van de gegevens geven zij nogmaals toestemming.

De houding van de school ten opzichte van de overdracht van gegevens maakt nogal uit. Een enkele school heeft geen behoefte aan/stelt geen prijs op informatie, omdat ze met een onbevangen en onbevooroordeelde blik naar het kind willen kunnen kijken. Ook zijn er scholen die alleen een kort overdrachtsformulier willen met de meest essentiële gegevens. Ten slotte zijn er scholen die uitgebreide informatie op prijs stellen en deze in een gesprek of telefonisch willen doorspreken. Eén van de geïnterviewde voorzieningen geeft aan dat zij zich aanpassen aan de wensen van de scholen, dus dat de overdracht er per school verschillend uit kan zien.

Sommige ouders aarzelen of zij de gegevens moeten overdragen. De pedagogisch medewerkers nemen verschillende houdingen aan als zoiets voorkomt. Sommige proberen naar de ouders aan te geven dat het in het belang van het kind is om de gegevens over te dragen, andere laten de verantwoordelijkheid bij de ouders en oefenen geen druk uit. Het zou echter niet voor moeten komen, zo geven veel pedagogisch medewerkers aan, dat ouders het niet eens zijn met de informatie in het overdrachtdossier. Dan is er in de tijd daaraan voorafgaand iets mis gegaan. Als het goed is, bevat het dossier geen onbekende informatie voor de ouders. Zij worden immers voortdurend op de hoogte gehouden van de ontwikkeling van hun kind en bespreken dit regelmatig. De meeste ouders bevestigen dit beeld. Zij lazen niets nieuws over hun kind in het overdrachtsformulier, alle bijzonderheden over hun kind waren al een keer besproken.

Wat gebeurt er met het dossier nadat het kind naar de basisschool is gegaan?

We zien verschillende praktijken. Sommige kinderopvangvoorzieningen bewaren het een jaar, andere bewaren het niet en weer andere bewaren het langer dan een jaar, soms tot vijf jaar na de overdracht. Die laatste voorziening gaf aan dat het weleens voorkomt dat een leerkracht uit groep 2 contact opneemt en vragen heeft over een kind. Zij vragen dan altijd eerst toestemming aan de ouders, voordat zij ingaan op een dergelijke vraag.

Knelpunten

Sommige pedagogisch medewerkers hebben moeite met de overdrachtsformulieren en het bespreken ervan met ouders. Soms gaat dit over de vorm. Van pedagogisch medewerkers wordt verwacht dat zij door middel van het zetten van kruisjes een beeld van het kind geven. Behalve dat zij niet altijd weten wat verstaan wordt onder de verschillende antwoordalternatieven, vinden zij dat dit ook geen recht doet aan de individuele kinderen. Zij zouden liever hun eigen beeld schetsen van het kind, dan 'kruisjes' zetten en dit bespreken met de ouders.

Daarnaast vinden zij het soms lastig om op een heldere en diplomatieke wijze te formuleren wat het beeld van het kind is dat uit de observaties naar voren komt. Zij zijn zich er van bewust dat ouders het lezen en moeten goedkeuren voordat het naar de school gaat. Omdat zij het belangrijk vinden dat ouders het beeld herkennen en de goedkeuring verlenen, is de formulering van groot belang. Niet iedereen is daar bedreven in. Sommigen vullen het daarom wat algemener in dan wanneer de ouders het niet zouden inzien.

Portret 3a

Goed kunnen observeren, rapporteren en toelichten

Een locatie beschrijft het belang van goed kunnen observeren, rapporteren en toelichten. De pedagogisch medewerkers zijn geschoold in het gebruik van de kijk-methode, wat ervoor zorgt dat ze observaties van kinderen anders zijn gaan beschrijven. Daarnaast is er veel contact met de scholen en worden kinderen via een 'face-to-face' gesprek overgedragen aan één van de (beide inbandige) scholen. Door dit contact met de leerkracht weet de pedagogisch medewerker welke informatie voor de school belangrijk is.

Het schrijven van objectieve observaties waar de leerkracht mee verder kan, hebben de pedagogisch medewerkers echt moeten leren. Dat zit hem soms in kleine dingen als: 'Tim fietst dagelijks op een driewieler' in plaats van 'Tim kan al goed fietsen'. In het gesprek met ouders helpen goede objectieve observaties om aan ouders uit te kunnen leggen waarin een kind zich nog verder kan ontwikkelen en wanneer er zorgen zijn over de ontwikkeling. Daarnaast vindt de pedagogisch medewerker het van belang om tijdens het gesprek met ouders, bij de ouders aan te sluiten en hen de informatie te geven waar zij benieuwd naar zijn. Dat zijn vaak andere dingen dan de informatie die de leerkracht graag wil. Ouders zijn vaak vooral benieuwd naar het welbevinden van het kind, willen graag weten wat een kind op een dag heeft gedaan en zijn benieuwd naar hoe het gaat met een kind op de groep. Ook deze informatie moet je aan ouders kunnen geven.

(Regulier kinderdagverblijf, niet-VVE, inbandig, overige gemeenten)

4.2 Schoolkeuze

De meeste van de geïnterviewde pedagogisch medewerkers zien voor zichzelf een bescheiden rol in het attenderen op en informeren van ouders over de schoolkeuze. Pedagogisch medewerkers vragen dan bijvoorbeeld aan ouders of zij het kind al op een school hebben aangemeld en benoemen dat het belangrijk is om dit op tijd te doen. Een veel gehoord advies aan ouders is om zich goed te oriënteren op de verschillende mogelijkheden en om te kiezen voor een school waar ouders zelf een goed gevoel bij hebben. De behoefte van ouders aan informatie en ondersteuning op dit punt verschilt.

Sommige kinderopvangorganisaties gaan een stapje verder. Bij een geïnterviewde peuterspeelzaal gaan de pedagogisch medewerkers zelf bij de vier scholen in het dorp langs om een goed beeld te krijgen. Indien ouders aangeven dat zij het advies van de pedagogisch medewerkers op prijs stellen, denken zij met ouders mee over de vervolgkeuze. Ze geven daarbij nooit aan wat hen de beste keuze lijkt, maar bespreken welke kenmerken van de vier scholen meer en minder bij het kind passen.

Een kinderdagverblijf adviseert ouders wanneer zij aangeven dat zij scholen gaan bezoeken. De pedagogisch medewerkers denken met ouders mee over: welke vragen kun je stellen op school? Wat zijn belangrijke zaken om op te letten op de school? Waar kun je meer informatie vinden over de profielen van deze scholen?

Portret 3b

Geen advies over schoolkeuze, wel advies over de zoektocht naar een school

Bij een locatie die te maken heeft met drie verschillende basisscholen, wordt aan ouders geen advies gegeven over de schoolkeuze om elke vorm van belangenverstrengeling te voorkomen. Daarnaast vindt de locatie het erg belangrijk dat ouders zich goed voelen bij een school en moedigen ze ouders aan om vooral zelf de scholen te bezoeken en de school uit te kiezen die qua sfeer het best bij ouders en het kind past. Ook stimuleren ze ouders om per kind te kijken naar welke school passend is, omdat niet automatisch dezelfde school voor alle kinderen passend is.

Hoewel de pedagogisch medewerkers geen advies geven over welke school het meest geschikt is voor een kind, adviseren zij ouders wel over wat ze kunnen bespreken tijdens een bezoek aan een school. Samen met ouders wordt besproken waar hun kind op school baat bij zou kunnen hebben en hoe ouders dit op de school ter sprake kunnen brengen.

(Regulier kinderdagverblijf, niet-VVE, inbandig, overige gemeenten)

Ook is er op sommige kinderopvanglocaties informatie beschikbaar over de verschillende scholen in de omgeving of adviseren de pedagogisch medewerkers ouders waar zij dergelijke informatie kunnen vinden.

De meeste kinderopvangvoorzieningen die we interviewden zijn terughoudend in het geven van inhoudelijk advies over de schoolkeuze. Ze willen niet de suggestie wekken dat er sprake is van belangenverstrengeling. Dit lag anders voor enkele kinderopvangorganisaties binnen een integraal kindcentrum die afspraken hebben gemaakt met de bijbehorende school of scholen. De doorstroom naar deze scholen wordt daar door de pedagogisch medewerkers gestimuleerd richting ouders, bijvoorbeeld door naar ouders toe te benoemen dat voor het kind de overstap naar de inbandige school makkelijker is dan naar een andere school.

Portret 4

Ouders ondersteunen bij de schoolkeuze

Een kinderopvang geeft aan dat er sprake was van 'verzuiling'. Ouders met verschillende religieuze achtergronden konden daardoor moeilijk met elkaar door één deur.

De kinderopvang heeft de kinderen van verschillende achtergronden bij elkaar in een groep gezet, waardoor ook de ouders met elkaar gingen interacteren. Ouders gaan daardoor meer kijken naar welke school qua inhoud het best bij hun kind past in plaats van een school te selecteren louter op basis van religie.

(Kinderopvang, VVE, inbandig, G37)

Knelpunten

Een geïnterviewde pedagogisch medewerker gaf aan dat ze zelf weinig zicht heeft, maar graag wel meer van de schoolkeuze af zou willen weten in verband met de vragen die ouders soms stellen. Vooral voor kinderopvangvoorzieningen die te maken hebben met veel verschillende scholen, blijkt het lastig om goede informatie over de scholen te kunnen geven aan ouders.

4.3 Afscheid nemen en wennen

Afscheid nemen van een kinderopvangvoorziening en wennen aan de basisschool is een ingrijpende stap voor zowel kinderen als hun ouders. Voor kinderen is het afscheidsritueel op de groep daarbij een onderscheidend moment, evenals de wennmomenten op school. Ouders leven op deze momenten met hun kind mee en zijn al dan niet fysiek aanwezig. Daarnaast voeren ouders een eindgesprek op de kinderopvang, overdrachtsgesprek en / of startgesprek op school (zie volgende paragraaf).

Kinderopvangvoorzieningen bieden maatwerk in het betrekken van ouders bij het afscheid van hun kind. Zo wordt aan werkende ouders bijvoorbeeld aangeboden om foto's of een filmpje te maken van het feestje op de groep, waarbij kinderen in veel gevallen zowel hun vierde verjaardag als hun afscheid vieren. Ouders kunnen dan bijvoorbeeld aan het einde van de middag aansluiten en hun kind eerder ophalen, waarbij zij door de hele groep worden uitgezwaaid. Op de peuterspeelzalen is het voor ouders doorgaans gemakkelijker om tijd vrij te maken en zelf aanwezig te zijn bij het afscheidsfeestje. Zowel bij de dagopvang als de peuterspeelzalen krijgen ouders meestal bij het afscheid een map mee met datgene wat hun kind in de afgelopen periode heeft gemaakt, al dan niet aangevuld met foto's en anekdotes. Naarmate een kinderopvangvoorziening en school letterlijk dichter bij elkaar liggen en inhoudelijk meer met elkaar afstemmen, is het wennen voor kinderen en hun ouders minder groot/ingrijpend. Zo zijn er voorbeelden van een peuterspeelzaal waar dezelfde leerkracht op de peutergroep en de kleutergroep werkt en van een peuterspeelzaal waar de intern begeleider van de school regelmatig op de groep aanwezig is. Dit soort situaties maakt dat kinderen soms niet eens in de gaten hebben dat ze van de ene naar de andere voorziening overstappen, en vergemakkelijkt ook voor ouders het wennen aan school.

Echter, ook kinderopvangvoorzieningen die niet inpandig zijn bij een school en niet inhoudelijk afstemmen met het primair onderwijs zien voor zichzelf wel een rol in het wennen van kinderen en ouders aan de basisschool. Zo bespreken de professionals van een kinderdagverblijf dat we bezochten expliciet met ouders wat zij op school kunnen verwachten en wat daar anders zal zijn dan op de kinderopvang. Ouders verwachten ook dat de kinderopvang het kind voorbereidt op deze stap naar meer zelfstandigheid, bijvoorbeeld met betrekking tot zindelijkheid, aan- en uitkleden en werkjes maken.

Portret 5

Al vertrouwd met de school en de leerkracht

Op een locatie waarbij de kleuterleerkracht ook enkele dagdelen op de peuterspeelzaal werkt, vinden de beroepskrachten dat er voor veel kinderen eigenlijk niet echt sprake is van afscheid nemen. Leerkracht, ouders en kinderen kennen elkaar al en de kinderen gaan één deur verder in hetzelfde gebouw. Ouders vertellen dat zij dit als zeer prettig ervaren, vooral wanneer er zorgen zijn over het kind. De leerkracht weet al wat de situatie is en ouders hoeven dat niet meer zelf uit te leggen. Er is al een vertrouwensband opgebouwd tussen pedagogisch medewerkers, leerkracht en ouders tijdens de peuterperiode. Dit contact wordt verder voortgezet tijdens de schoolperiode. Ouders vertellen dat het voor hun kinderen, waarbij zorgen speelden, heel belangrijk was dat de overstap werd gemaakt in een veilige en vertrouwde omgeving met een vertrouwd gezicht.

De intern begeleider is ook regelmatig op de peutergroep te vinden. Kinderen en ouders leren haar zo ook op een andere manier kennen. Voor kinderen is het daardoor wat minder spannend wanneer de intern begeleider een test afneemt en voor ouders voelt het meer vertrouwd wanneer de intern begeleider een gesprek met hen wil aan gaan. Eén van de ouders beaamt dat zij de stap naar de intern begeleider voor een gesprek over het kind makkelijker vond, omdat zij elkaar al kenden vanuit de peuterperiode.

(Peuterspeelzaal, VVE, in pandig, overige gemeenten)

4.4 Overdracht van kindgegevens

Alle kinderopvangvoorzieningen die we bezochten, bieden ouders de mogelijkheid om een afsluitend gesprek te voeren, al dan niet gecombineerd met de overdracht van kindgegevens aan de basisschool. Zo'n gesprek dient om samen terug te kijken op de opvangperiode, om samen te kijken naar de kindontwikkeling aan de hand van de meest recente kindgegevens en om vooruit te kijken naar de overstap naar school.

Wat alle kinderopvanglocaties die we bezochten, benadrukken, is dat de informatie over de ontwikkeling en het welzijn van het kind in dit stadium voor ouders geen verrassingen meer mag bevatten. Zo aan het einde van de rit is het de bedoeling dat ouders al goed op de hoogte zijn van hoe het met het kind gaat, zowel via informeel contact met de pedagogisch medewerkers als via de oudergesprekken die eerder hebben plaatsgevonden.

Portret 6

Geen nieuwe informatie in overdrachtsformulier

Een ouder van een kinderdagverblijf geeft aan het als erg prettig te hebben ervaren dat er iedere (opvang)dag tijd was om te vertellen wat die dag was gebeurd. De pedagogisch medewerkers nemen daar uitgebreid de tijd voor en ouders worden daardoor goed meegenomen in hoe het op de opvang gaat en welke ontwikkeling hun kinderen doormaken. Voor ouders is het ingevulde overdrachtsformulier dan ook nooit een verrassing. Alles wat daarop is ingevuld, is tijdens eerdere momenten (dagelijkse overdracht en jaarlijkse observatiegesprekken) al besproken. Hierdoor hebben ouders ook vaak niet de behoefte om een verdere toelichting van het overdrachtsformulier te krijgen, zeker niet wanneer er geen zorgen zijn rondom een kind. Overigens wordt een gesprek over het overdrachtsformulier wel altijd aangeboden door de pedagogisch medewerkers.

(Regulier kinderdagverblijf, niet-VVE, niet-inpandig, overige gemeenten)

Niet alle ouders stellen een eindgesprek op prijs. Er zijn ouders die aangeven dat ze hier geen (werk)tijd voor kunnen vrijmaken of dat een gesprek niet nodig is, omdat ze al op de hoogte zijn van hoe het met het kind gaat en hoe de overstap naar de basisschool werkt. De manier waarop kinderopvangvoorzieningen hiermee omgaan, verschilt. Sommige laten ouders hierin geheel vrij, andere sturen wel aan op een afspraak. Zo vertelt een geïnterviewde pedagogische medewerker: "We vragen niet of de ouder prijs stelt op een eindgesprek, maar we vragen wanneer we het eindgesprek zullen houden." Daarbij is het lastiger om afspraken met buitenshuis werkende ouders te plannen dan met niet-werkende ouders. Oplossingen die daarvoor bedacht worden, zijn bijvoorbeeld het combineren van het eindgesprek met het afscheidsmoment van het kind of een kort eindgesprek op de groep tijdens een ophaalmoment.

Een geïnterviewde ouder gaf aan dat hij de noodzaak niet inziet van een eindgesprek met de pedagogische medewerkers, omdat hij zoveel met hen uitwisselt bij het brengen en halen dat zo'n gesprek hier niets meer aan zal toevoegen. Pedagogisch medewerkers bevestigen dat het eindgesprek eigenlijk geen verrassingen meer mag opleveren. Als er zorgen zijn over een kind, is het de bedoeling dat deze al eerder zijn besproken met de ouder. Een goed eindgesprek vormt in die zin de afsluiting van de periode van opvang van de peuter waarin met regelmaat uitwisseling heeft plaatsgevonden over de ontwikkeling, op basis van een vertrouwensrelatie tussen de ouders en de professionals. Naast oudergesprekken worden andere vormen van communicatie met ouders genoemd, zoals ouder-kindboekjes, thema-afsluitingen en ouderbijeenkomsten.

Een onderdeel van het eindgesprek is de overdracht van de kindgegevens die een kinderopvanglocatie heeft van het kind dat afscheid neemt. De meeste van de geïnterviewde locaties vinden het belangrijk om deze gegevens zorgvuldig met ouders te bespreken en waar nodig toe te lichten. Met name als er sprake is van meer abstracte formulieren of als ouders moeite hebben met het begrijpen van schriftelijke informatie is het belangrijk om de kindgegevens uit te leggen aan de hand van concrete voorbeelden.

Portret 7

De tijd nemen voor het eindgesprek met ouders

Op een kinderdagverblijf waar niet standaard met een warme overdracht gewerkt wordt, wordt wel altijd een uitgebreid eindgesprek gevoerd met ouders. Voor het eindgesprek tussen pedagogisch medewerker en ouder wordt echt de tijd genomen en dit gesprek duurt vaak een uur. Met ouders wordt dan zowel het welbevinden van het kind besproken als het overdrachtsformulier dat ouders zelf, via een inlogcode, aan de school door kunnen geven. Het welbevinden van het kind wordt omschreven op een observatieformulier waar veel ruimte is voor toelichting en voorbeelden. De pedagogisch medewerkers beschrijven daarin uitgebreid hoe kinderen zich op acht verschillende gebieden ontwikkelen en hoe dat terug te zien is in de groep. Daarnaast legt de pedagogisch medewerker uit hoe de 'scores' op het overdrachtsformulier tot stand zijn gekomen.

Ouders en pedagogisch medewerkers vinden het observatieformulier over het welbevinden van kinderen een onmisbare aanvulling op het overdrachtsformulier dat gemeentebreed is ingevoerd, omdat zij vinden dat het observatieformulier een duidelijker beeld geeft van hoe het kind als persoon is.

(Regulier kinderdagverblijf, niet-VVE, in pandig, overige gemeenten)

De meeste geïnterviewde kinderopvangvoorzieningen benoemen tegenover ouders dat het belangrijk is om bepaalde kindgegevens aan de school over te dragen. De rol die zij ouders daarbij toedelen, verschilt. Enerzijds zijn er voorzieningen waarbij de verantwoordelijkheid voor de overdracht van gegevens geheel bij de ouders wordt neergelegd. De ouder ontvangt dan het kinddossier of het overdrachtsformulier, met het advies om een kopie aan de school te overhandigen. Deze voorzieningen hebben er geen zicht op of de overdracht ook daadwerkelijk plaatsvindt. Hun ervaring is dat enkele ouder een 'blanco start' van het kind op de school prefereert en dat ook niet alle scholen op de kindgegevens zitten te wachten.

Aan de andere kant van het spectrum zijn er voorzieningen die zelf de kindgegevens aan de school doorspelen, nadat zij de ouders om toestemming hebben gevraagd. Sommige van deze voorzieningen hebben al bij de intake van het kind toestemming gevraagd om kindgegevens met de school te delen, en vragen daar aan het einde van de opvangperiode nogmaals toestemming voor. De ervaring van deze voorzieningen is dat ouders hiervoor vrijwel altijd toestemming geven.

Een ander verschil tussen kinderopvangvoorzieningen is of er een koude of een warme overdracht van de kindgegevens plaatsvindt en de rol die ouders daarbij spelen. Bij een koude overdracht ontvangt de school kindgegevens zonder nadere toelichting van de kinderopvangorganisatie. Bij een warme overdracht hebben kinderopvang en school contact met elkaar hebben over de kindgegevens die worden overgedragen. Dit contact kan 'face to face' plaatsvinden, maar ook telefonisch of per mail. Meestal zijn hier de pedagogisch medewerker en de leerkracht bij betrokken. In het geval van zorgkinderen kan vanuit de school ook de intern begeleider betrokken zijn bij de overdracht. Voor peuters met een VVE-indicatie wordt vanuit het inspectiekader een warme overdracht voorgeschreven. Indien er sprake is van een koude overdracht is het aan de ouders of de school al dan niet de kinddata of het overdrachtsformulier ontvangt. Niettemin kunnen de kinderopvang en de school hierbij wel invloed uitoefenen, zoals de casus waarin de kinderopvang aan de ouders het belang van gegevensoverdracht naar de school benadrukt en de school ouders nadrukkelijk vraagt om het overdrachtsformulier.

Enkele kinderopvangvoorzieningen, die normaal gesproken een koude overdracht hanteren, geven aan dat er situaties zijn waarin zij hierop een uitzondering maken, bijvoorbeeld bij een kind met een ontwikkelingsachterstand of met een problematische thuissituatie. In zulke situaties bieden zij aan om een warme overdracht met de school te verzorgen, mits de ouder daarmee instemt. Ouders geven aan het in zulke gevallen prettig te vinden als er handelingsgericht wordt overgedragen; de focus van het gesprek ligt dan op welke aanpak effectief is voor de kindontwikkeling.

Er worden ook voorbeelden gegeven waarin leerkrachten een kinderopvangvoorziening benaderen met de vraag om informatie over het kind over te dragen. In zulke gevallen wordt contact met ouders opgenomen om hierover een besluit te nemen.

Daarnaast zijn er kinderopvangvoorzieningen die veel kinderen of zelfs alle kinderen warm overdragen aan de school. Zoals eerder genoemd, is dit vanzelfsprekend in het geval van kinderen met een VVE-indicatie. Een geïnterviewde peuterspeelzaalorganisatie geeft aan zelf een ruimere definitie te hanteren dan de VVE-indicatie van de gemeente om te bepalen welke kinderen zij warm overdragen.

Een deel van de kinderopvangorganisaties die voor veel of alle kinderen een warme overdracht organiseren, nodigen ook de ouders uit bij dit gesprek. Professionals noemen verschillende strategieën om ouders goed tot hun recht te laten komen bij het gesprek. Zo bespreken enkele organisaties voorafgaand aan de warme overdracht met de ouders de over te dragen gegevens, zodat ouders goed begrijpen waar het over gaat. Ook vertelt een professional er goed op te letten dat de ouder voldoende aan het woord komt tijdens deze gesprekken, bijvoorbeeld door de techniek van het omgekeerde oudergesprek te hanteren. Een andere manier om ouders inspraak te laten hebben bij deze gesprekken is om ouders voorafgaand aan de overdracht ook om input te vragen voor het overdrachtsformulier. Verder noemt een pedagogisch medewerker dat het bij deze gesprekken belangrijk is om te benadrukken dat ieder zijn eigen beeld heeft van het kind, op basis van een andere omgeving waarin men het kind meemaakt: de ouder in de thuissituatie, de pedagogisch medewerker in de opvang en de leerkracht in de klas.

Er is ook een organisatie die in afstemming met de school ouders uitnodigt voor een eindgesprek op de peuterspeelzaal, waarna de school op basis van dezelfde kindgegevens een startgesprek met de ouders heeft.

Portret 8

Afsluiting en nieuwe start

Op een peuterspeelzaal in een plattelandsgemeente wordt gewerkt met een overdrachtsformulier en is er een warme overdracht tussen pedagogisch medewerker en leerkracht. Ouders zijn niet aanwezig tijdens deze warme overdracht, maar hebben wel een eindgesprek op de peuterspeelzaal en een startgesprek op school. Tijdens het eindgesprek op de peuterspeelzaal wordt het overdrachtsformulier besproken en vertelt de pedagogisch medewerker wat ze tijdens de warme overdracht zal gaan bespreken. De leerkracht vertelt tijdens het startgesprek hoe de eerste weken op school zijn gegaan, hoe ouders hun kind zien en refereert aan de overdracht met de pedagogisch medewerker.

De pedagogisch medewerker ziet meerwaarde in twee aparte gesprekken, omdat ouders op die manier echt de tijd op de peuterspeelzaal afsluiten en een nieuwe start maken op school. Want hoe de peuterspeelzaal de kinderen ook zo goed mogelijk probeert voor te bereiden op de basisschool, het zijn nog wel steeds twee verschillende voorzieningen met verschillende doelstellingen.

Ook ouders zien dit zo: ze vinden het erg prettig dat kinderen zich snel veilig en vertrouwd voelen op school, doordat ze er via de peuterspeelzaal al kennis mee hebben gemaakt, maar ze zien de peuterspeelzaal en school wel als twee aparte voorzieningen. Ouders geven daarbij aan dat ze het prima vinden dat kinderen worden getoetst op de peuterspeelzaal, maar nog niet veel belang hechten aan de uitkomsten. Ouders vinden voor de peuterspeelzaalleeftijd het welbevinden van kinderen en het samen leren spelen met anderen veel belangrijker.

Verder vindt de pedagogisch medewerker het erg belangrijk dat ouders ook een rol hebben in het eindgesprek en hun mening kunnen geven. Zij verwacht dat dit voor ouders makkelijker is wanneer er maar één professional aan tafel zit.

(Peuterspeelzaal, niet-VVE, niet-inpandig, overige gemeenten)

In één casus vindt het overdrachtsgesprek plaats met de ouder, de pedagogisch medewerker en de intern begeleider die werkzaam is op zowel de kinderopvangvoorziening als de school. Dit creëert voor ouders een vertrouwde setting. De leerkracht is daar niet bij aanwezig. Sommige voorzieningen zien het als hun verantwoordelijkheid om ouders te leren hoe zij oudergesprekken moeten voeren, bijvoorbeeld in het geval van nieuwkomer-ouders. Dit kan ouders helpen om zich competentier te voelen in het contact met school en hun opvoedkracht versterken.

Knelpunt

Een suggestie van een geïnterviewde pedagogisch medewerker is om de overdracht van kindgegevens voorafgaand aan de wenperiode op school te laten plaatsvinden. Nu worden deze gegevens meestal pas overgedragen als het kind al een aantal keren is gaan wennen op school, waardoor deze informatie enigszins als 'mosterd na de maaltijd' komt voor de betreffende leerkracht. Verder geeft een organisatie aan dat zij graag ouders willen 'empoweren', zodat zij zelf kunnen aangeven wat zij willen in het gesprek en de oudergesprekken meer vraaggestuurd worden. Voor verschillende ouders is dit namelijk niet vanzelfsprekend. Zij moeten nog leren om zelf met vragen te komen en hun mening te geven.

4.5 Terugkoppeling en nazorg

Portret 9

Informeel oudercontacten

Op één van de locaties waar de peuterspeelzaal in pandig is in de school en de meeste kinderen doorstromen naar deze school, is er een intern begeleider die zowel op de peuterspeelzaal als de op school werkzaam is. Hierdoor heeft zij alle kinderen goed in beeld en kent zij ook de ouders al wanneer hun kind de overstap naar school heeft gemaakt. De intern begeleider maakt altijd tijd voor gesprekken met ouders. De populatie ouders op de peuterspeelzaal en school, heeft buiten vragen over onderwijs, opvoeding en opvang, behoefte aan gesprekken over persoonlijke situaties. De intern begeleider maakt ook voor dit soort gesprekken tijd, omdat zij de vertrouwensband met ouders erg belangrijk vindt. De deur staat altijd open en ouders kunnen alles bespreken, want dat wat ouders dwars zit/ bezigt houdt, heeft ook zijn weerslag op de kinderen.

Naast dat ouders altijd bij de intern begeleider terecht kunnen, spreekt de intern begeleider ouders ook regelmatig aan op de gang. Ook dit heeft tot doel om een band met ouders op te bouwen en deze te versterken. Daarnaast probeert de intern begeleider er bij deze gesprekken achter te komen hoe het met kinderen gaat die net de overstap naar de basisschool hebben gemaakt. Prettig daarbij is dat de intern begeleider ouders al kent van de peuterspeelzaal, waardoor de band met ouders al is opgebouwd en zij ouders makkelijk kan benaderen wanneer hun kind net de overstap naar school heeft gemaakt.

Doordat de intern begeleider en de pedagogisch medewerker al gedurende de hele peuterspeelzaalperiode gesprekken voeren met ouders en hen ertoe bewegen hun mening te geven (wat voor veel ouders van allochtone afkomst niet vanzelfsprekend is), zijn ouders dit al meer gewend op het moment dat hun kind op de basisschool zit. Ook ouders worden zo voorbereid op de basisschool waar ze kunnen meedenken, meepraten en vragen stellen over de ontwikkeling van hun kind binnen het onderwijs.

(Peuterspeelzaal, VVE, in pandig, G37)

Kinderopvangvoorzieningen die een koude overdracht hanteren en op afstand zitten van de scholen waarnaar kinderen doorstromen, hebben vaak weinig zicht op hoe het kinderen vergaat na de overstap naar school. Het is dan alleen bij toeval - omdat het kind nog kleine broertjes of zusjes op de kinderopvang heeft of naar de bso van dezelfde organisatie gaat - dat pedagogisch medewerkers horen hoe de overstap is verlopen.

Van de voorzieningen die kinderen warm overdragen maakt een deel afspraken met de school over een terugkoppeling. Met name als kinderopvangvoorzieningen en de school op dezelfde locatie gevestigd zijn, is het voor pedagogisch medewerkers en leerkrachten letterlijk een kleine stap om elkaar even te spreken over hoe de overstap van een peuter naar de school is verlopen. Ouders zijn normaal gesproken niet aanwezig bij deze terugkoppeling. Wel wordt er altijd toestemming gevraagd aan ouders als de school informatie over een kind inwint bij de kinderopvangvoorziening.

Op de scholen vindt er na enkele weken een kennismakingsgesprek plaats, waarbij leerkracht en ouder soms ook samen terugkijken naar hoe het kind op de opvang functioneerde en welke gegevens er zijn overgedragen aan de school. In een casus wordt door de leerkracht dezelfde vragen beantwoord als door ouders en pedagogisch medewerker vóór de overdracht zijn beantwoord.

Portret 2b

Beeld van het kind vanuit drie perspectieven

Binnen de hele gemeente waar één van de bezochte locaties ligt, wordt gewerkt met een overdrachtsboekje waarin eerst de ouders en vervolgens de pedagogisch medewerker hun beeld van het kind beschrijven. Er worden verschillende kenmerken van het kind 'gescoord' en er zijn enkele open vragen. Nadat ouders en pedagogisch medewerker hun eigen deel hebben ingevuld, volgt het overdrachtsgesprek op de basisschool met de onderbouwcoördinator. Aan ouders en pedagogisch medewerker wordt gevraagd hoe zij het kind zien. Wanneer er opvallende verschillen zijn tussen de antwoorden van ouders en pedagogisch medewerker in het overdrachtsboekje, worden deze besproken. Wanneer het kind enkele weken op school zit, vult ook de leerkracht zijn of haar beeld van het kind in, in het overdrachtsboekje. De antwoorden bespreekt de leerkracht tijdens het eerste gesprek met ouders. Vervolgens gaat het ingevulde overdrachtsboekje terug naar de peuterspeelzaal zodat ook zij een terugkoppeling hebben van het kind.

(Peuterspeelzaal, VVE, inbandig, G37)

4.6 Belemmeringen

De geïnterviewden geven aan dat tijd en geld belemmerend kunnen zijn bij de overdracht van kinderen en de betrokkenheid van ouders daarbij. Dat geldt in gelijke mate voor VVE- en niet-VVE voorzieningen. Voor VVE is warme overdracht meestal verplicht, maar er zijn nogal eens te weinig uren voor. Overigens zijn we ook voorbeelden tegengekomen, waar men hard aan de slag was met de overdracht en geld geen enkel probleem vormde.

Deskundigheid van pedagogisch medewerkers in het omgaan met ouders vormt eveneens een belemmering om een goede overdracht, samen met ouders, tot stand te brengen.

In de interviews vroegen we welke inbreng ouders hadden bij de manier waarop de overdracht plaatsvindt en blijkt dat de professionals nogal eens nalaten om aan ouders te vragen hoe zij het graag geregeld zouden willen hebben. Ouders vertelden dat ze meestal tevreden waren, maar zij kregen geen alternatieven aangeboden en keuzevrijheid. Doorgaans is er een vastgesteld stramien waar zij zich in voegen.

Soms kan het principe van uitgaan van behoeften en wensen van ouders concurreren met kwaliteitsnormen van een goede overdracht. Als pedagogisch medewerkers van mening zijn dat de school bepaalde zaken moet weten, maar de ouder vindt het niet nodig, vraagt het om diplomatie van de kinderopvang om een goede oplossing te vinden. Het belang van het kind blijft uiteraard altijd voorop staan.

5. Behoeften van ouders

In dit hoofdstuk geven we de opvattingen van de geïnterviewde ouders weer over de overdracht. Kernvraag in de interviews was: zijn ouders tevreden en is rekening gehouden met hun wensen en behoeften? In dit hoofdstuk leggen we de antwoorden naast de meetlat die we in hoofdstuk 3 beschrijven. Kernwoorden daarbij zijn: maatwerk, gelijkwaardigheid, partnerschap en uitgaan van opvoedkracht van ouders. Deze thema's vormen dan ook de inhoud van de navolgende paragrafen, waarin we bespreken in hoeverre tegemoet gekomen wordt aan wensen en behoeften van ouders bij de overgang van hun kinderen naar de basisschool.

5.1 Maatwerk

Wat vinden ouders belangrijk als het gaat om de overgang van hun kind naar het basisonderwijs? We spraken een groot aantal ouders van zeer verschillende voorzieningen: peuterspeelzalen en kinderdagverblijven, wel en geen VVE, inbandige en losse voorzieningen, in grote en kleine gemeenten, onderdeel van kleine en grote organisaties. Het is wellicht een open deur, maar wat al deze ouders willen, is het beste voor hun kind. Zij vinden het prettig als de kinderopvangvoorziening meedenkt, maar verschillen onderling in hun wensen, behoeften en verwachtingen over de betrokkenheid van de organisatie bij de overstap van hun kind naar het basisonderwijs. Er zijn ouders die zichzelf goed in staat achten een weloverwogen schoolkeuze te maken, die hun kind tijdig inschrijven en die zelf de benodigde informatie doorgeven aan de school. Aan de andere kant van het spectrum vinden we de ouders die het erg op prijs stellen als de pedagogisch medewerker uitlegt wat er allemaal komt kijken bij de overgang naar het basisonderwijs en als deze mee gaat naar de school voor een warme overdracht. Dat maakt duidelijk dat er voor de kinderopvangorganisaties geen blauwdruk te geven is voor de manier waarop zij ouders betrekken bij de overdracht: zoveel ouders, zoveel wensen en behoeften.

5.2 Wederzijds vertrouwen

Wat zorgt er dan voor dat ouders tevreden zijn? Een woord komt steeds weer bovendrijven in de interviews met ouders en dat is: vertrouwen. Als er vanaf het begin af aan door beide partijen, kinderopvang en ouders, geïnvesteerd is in het opbouwen van een vertrouwensrelatie, dan zal de overgang vrijwel altijd probleemloos verlopen. Wat kunnen de kinderopvangvoorzieningen doen om te zorgen voor dat vertrouwen? In de eerste plaats gaat het erom dat de beroepskrachten al vanaf de intake regelmatig informeren naar de wensen en behoeften van ouders. We hebben daar vele voorbeelden van gehoord. Daarnaast is het van belang dat de kinderopvangvoorziening uitstraalt dat zij altijd bereid is om gesprekken te voeren en dat daar tijd voor is. Een van de geïnterviewden, een vader van twee kinderen waarvan één met het Down syndroom die inmiddels op de basisschool zit, vertelt dat alles altijd eerlijk en open werd besproken. Voor zijn zoon met een specifieke zorgbehoefte zijn de gesprekken over de overdracht al vroeg gestart en zijn alle relevante partijen betrokken, zodat iedereen over dezelfde informatie beschikt en dezelfde lijn volgt. Er kwam voor hem niets nieuws aan de orde, omdat alles al besproken was. In dat opzicht, zo vertelt hij, zijn alle gesprekken die voor de overdracht plaatsvonden eigenlijk veel belangrijker: "Als er iets aan de hand is, moet je dat meteen bespreekbaar maken. Gesprekken tussendoor zijn in die zin dus belangrijker dan het eindgesprek." Dat beeld zien we terug bij veel andere ouders die we spraken. Velen zijn al lang voordat de overgang daadwerkelijk aan de orde is, op de hoogte van wat er in het dossier staat dat straks naar de

school gaat. Of het nu gaat om toetsresultaten, observaties, verslagen van pedagogisch medewerkers of verslagen van de gesprekken met ouders, zij hebben alles al een keer onder ogen gehad, ondertekend of besproken met de kinderopvang.

Om die reden hebben de geïnterviewde ouders er dan ook geen moeite mee dat gegevens aan de basisschool worden overgedragen. Sterker nog, zij stellen het op prijs dat de school alvast van enkele zaken op de hoogte is. Dat geldt vooral voor ouders van kinderen met een speciale zorgbehoefte, maar ook anderen hebben er geen problemen mee om informatie van de kinderopvang aan de school over te dragen.

5.3 Partnerschap

Ouders vinden het belangrijk dat de professionals in de kinderopvang deskundig zijn op het gebied van de ontwikkeling van kinderen, dat zij kennis hebben van het basisonderwijs en deze deskundigheid en kennis inzetten bij de overgang van hun kind naar de basisschool. Dat komt vooral tot uiting in het overdrachtsformulier en – indien van toepassing – in het overdrachtdossier. Daar laten professionals zien dat zij verstand hebben van de ontwikkeling van kinderen. Eén van de geïnterviewde ouders geeft aan dat ze haar kind precies herkende in de omschrijving van de pedagogisch medewerker. Ze vond het erg prettig dat deze haar kind zo goed en passend had weten te omschrijven.

Het beeld dat de kinderopvang geeft, kan natuurlijk ook afwijken van dat van de ouders. Ouders zijn zich er van bewust dat een kind thuis soms heel andere kanten laat zien dan op de peuterspeelzaal of op het kinderdagverblijf. Er zijn veel locaties, onder de goede voorbeelden die we hebben gevonden, die ouders als gelijkwaardig zien en beide kanten van het kind aan bod laten komen bij de overdracht. In een gesprek wordt het kind besproken en komt zowel de manier waarop het kind zich thuis ontwikkelt aan de orde als de manier waarop kinderopvang dit ervaart. Een moeder vertelt hierover: "Het is echt een gezamenlijk gesprek. De situatie van het kind wordt geschetst en de ouders kunnen aangeven wat zij thuis merken. Het is een open, eerlijk en gelijkwaardig gesprek."

In veel gevallen is er geen warme overdacht. Dikwijls is er dan een eindgesprek bij de kinderopvang en een startgesprek op school. Ook de basisschool stelt ouders, als het goed is, in de gelegenheid hun eigen beeld van het kind te schetsen. Zo vertellen twee geïnterviewde moeders dat zij twee weken nadat hun kind naar groep 1 was gegaan, een uitnodiging kregen voor een gesprek met de leerkracht. Tijdens dit gesprek vertelde de leerkracht wat ze van de pedagogisch medewerker heeft gehoord en hoe de eerste weken zijn gegaan. Zij vroeg of de ouders zich herkennen in dit beeld of wellicht thuis andere ervaringen hebben. Voorafgaand aan dit gesprek vulden de ouders een formulier in met praktische informatie, maar ook over de ontwikkeling van hun kind, het karakter enz. Deze ouders zijn erg tevreden over de werkwijze waarbij het eind- en startgesprek apart van elkaar plaatsvinden en zien geen meerwaarde in een gesprek met de pedagogisch medewerker en de leerkracht gezamenlijk.

5.4 Doorgaande lijn

In welk opzicht merken ouders er iets van als de kinderopvangvoorziening en de school intensief samenwerken, bijvoorbeeld in één gebouw zitten en afspraken hebben gemaakt over gezamenlijke momenten, een zelfde programma of pedagogisch-didactische uitgangspunten hanteren en/of hetzelfde kindvolgsysteem gebruiken? We hebben ouders geïnterviewd die hier ervaring mee hebben en gevraagd naar hun ervaringen en opvattingen. Vrijwel alle ouders waren positief over een doorgaande lijn. Zij vinden het voor hun kinderen fijn als die alvast bekend zijn met de school, bijvoorbeeld doordat er gezamenlijke momenten zijn, dezelfde liedjes worden gezongen, dezelfde thema's aan de orde komen. Dat

maakt de overgang minder groot en dus minder spannend voor hun vierjarige. Ook de ouders zelf ervaren het als positief dat zij de groepsleerkrachten en/of de intern begeleider al kennen. Dat geldt nog sterker als zij een kind met een speciale zorgbehoefte hebben. Zij hoeven dan niet 'bij nul te beginnen', zo vertelt een moeder. Voor ouders met meer kinderen is het handig in verband met brengen en halen als de kinderen in hetzelfde gebouw zitten. Niet altijd is er een intensief contact tussen kinderopvang en school, zelfs niet als ze een gebouw delen. Ouders vertellen dat er dan soms wel weer gemeenschappelijke momenten zijn bij de bso. Zo is er een kinderopvanggroep voor peuters die na schooltijd gecombineerd wordt met kleuters voor de bso. De kinderen die bij elkaar op de opvang hebben gezeten, ontmoeten elkaar dan weer, wat de overgang naar de basisschool voor de kleuters minder groot maakt. Dat geldt ook voor kleuters die elkaar kennen van de kinderopvang, naar verschillende basisscholen uitstromen, maar wel op dezelfde bso zitten.

Een van de locaties, een kindercentrum, heeft de krachten gebundeld bij de voorlichting over de overdracht. Een aantal keren per jaar is er voor ouders van wie het kind binnen afzienbare tijd vier jaar wordt, een voorlichtingsavond. In het kader beschrijven we hoe dat in zijn werk gaat. De ouders van deze locatie stellen het zeer op prijs dat zij nu niet alles zelf hoeven uit te zoeken, maar in een keer alle relevante informatie krijgen, in de kleuterklassen kunnen kijken en met de kleuterleerkrachten kunnen spreken.

Portret 10

Informatieavond 'Mijn kind wordt 4'

'Kindercentrum X organiseert een informatieve ouderbijeenkomst. Deze avond is speciaal voor alle ouders met kinderen onder de vier jaar. Voor iedere ouder komt het moment dat hij of zij een keuze moet maken voor een basisschool voor hun kind. Deze bijeenkomst is uitermate geschikt om kennis te maken met basisschool Y en de kinderopvang. Vaak hebben ouders vragen die zij niet zomaar in een schoolgids of op een site terug kunnen vinden.

Op deze informatieavond zullen wij u wegwijs maken op de basisschool. U krijgt een presentatie verzorgd door pedagogisch medewerkers van Z en leerkrachten van Y. Op deze manier krijgt u een goed beeld van de school en de kinderopvang.'

Wij waren aanwezig bij deze informatieavond waar achtereenvolgens de onderbouwcoördinator van de school, de pedagogisch medewerkers van de kinderopvang, een leerkracht van groep 1/2 en iemand van de TSO een presentatie verzorgden. Zij gebruikten filmpjes en PowerPoint. De ouders luisterden aandachtig, stelden geen vragen, maar daar werd ook niet echt gelegenheid voor geboden. In het tweede deel konden ouders in de kleuterklassen kijken en individueel spreken met de professionals. De ouders maakten daar goed gebruik van. De sfeer was gastvrij, er waren veel beroepskrachten aanwezig en overal lag informatiemateriaal voor de ouders.

Er werd een filmpje getoond waarin poppen (die de kinderen van de peuterspeelzaal kennen) vertellen hoe het er aan toegaat op de basisschool. De filmpjes zijn gemaakt door de beroepskrachten en bestemd voor kinderen die vlak voor de overgang naar de basisschool staan. Ouders kunnen dit filmpje, dat op YouTube staat, samen met hun kind thuis bekijken. <https://www.youtube.com/watch?v=Q0tXujtCi4>

Inhoudelijk lag de nadruk in de presentaties op de doorgaande lijn. Kinderopvang en basisschool werken intensief samen en dat merk je goed. In de eerste plaats, omdat de professionals elkaar goed kennen. Maar ook inhoudelijk is er een sterke doorgaande lijn:

beide gebruiken Piramide, dezelfde liedjes, dezelfde activiteiten. Er zijn gezamenlijke momenten, zoals bijvoorbeeld met Sinterklaas, modeshow bij het thema kleding, verkeersplein, thema's worden op elkaar afgestemd en beide werken met hoeken die regelmatig aangepast worden aan het thema. Elke zes weken is er een overleg tussen de peuterspeelzaal en de basisschool. Dan komen allerlei zaken aan bod, bijvoorbeeld zaken die spelen vanuit de gemeente, de inschrijving van nieuwe kinderen, zorgoverdracht etc. Twee maal per jaar is er een gezamenlijk overleg tussen peuterspeelzaal en school. Het gaat dan om de bouwvergadering van groep 1 en alle pedagogisch medewerkers. Ook zijn er gezamenlijke studiedagen.

Er is een warme overdracht tussen peuterspeelzaal en basisschool (binnenkort ook voor de dagopvang) en vrijwel alle kinderen van de peuterspeelzaal en een groot aantal kinderen van de halve en hele dagopvang stromen door naar de inbandige basisschool. Zij hebben daar een speciaal ritueel voor ontwikkeld. Als een kind vier jaar wordt en naar de inbandige basisschool gaat, viert het de verjaardag bij de peuterspeelzaal. Daarbij is een moment ingebouwd dat de vierjarige, samen met de ouders en de hele peutergroep 'op visite' gaat bij de kleuterklas waar het kind komt. Er wordt een liedje gezongen met de hele klas. De kleuter ziet de nieuwe juf en de speelkameraadjes in de kleutergroep die hij/zij nog van de kinderopvang kent. Dat vergemakkelijkt de overgang.

De moeders die we spraken, met ervaring bij de hele dagopvang en met ervaring bij de peuterspeelzaal, zijn erg tevreden over deze vorm van informatieverschaffing. Zij vinden het vooral erg handig dat er een 'alles-in-een' moment is en zij niet zelf op zoek moeten gaan naar informatie. Zij voelen zich niet gedwongen om hun kind in te schrijven op de basisschool van het kindercentrum. Zij kiezen ervoor, omdat zij positieve ervaring hebben met de doorgaande lijn, omdat de school goed staat aangeschreven en omdat de school in de wijk staat waar zij wonen.

(Peuterspeelzaal en kinderopvang, VVE, inbandig, G37)

5.5 Schoolkeuze

Hebben ouders behoefte aan hulp en ondersteuning van de kinderopvang bij de keuze voor een basisschool? Dat is meestal niet het geval. De meeste ouders zien daar geen taak voor de kinderopvang weggelegd. Zij vragen zich zelfs af of de kinderopvang dat wel zou mogen in verband met onpartijdigheid.

Soms komt het voor dat de kinderopvang de ouders stimuleert om bij de school te gaan kijken waarmee de kinderopvang een doorgaande lijn heeft. De ouders ervaren dat zelden als 'gedwongen winkelnering'. Zij hebben het idee dat zij zelf een weloverwogen keuze maken. Door te kiezen voor een inbandige kinderopvang, deel van een kindercentrum, hebben zij eigenlijk die keuze al gemaakt, zo geven zij aan.

De ouders stellen het wel op prijs als zij algemene informatie krijgen over de overgang naar de basisschool. Dat geldt vooral voor ouders van VVE-voorzieningen. Zo heeft een VVE-locatie sinds vorig jaar een informatieboekje voor ouders wiens kind naar de basisschool gaat.

Portret 11

Ouders als referentiekader

Ouders in dit kinderdagverblijf zien met name andere ouders als belangrijke informatiebron voor de overstap van hun kind naar de basisschool. Ouders brengen elkaar op de hoogte van de verschillen tussen de scholen.

Van het kinderdagverblijf verwachten de ouders dat de pedagogisch medewerkers hun kind op een praktische manier voorbereiden op de stap naar school. Bijvoorbeeld door het kind te trainen op het gebied van zelfstandigheid: jas aantrekken, toiletbezoek, werkjes maken. Een ouder benadrukt dat als een kind op een school terecht komt waar kinderen van kritische, weldenkende ouders zitten, het dan wel goed komt met zo'n kind.

(Regulier kinderdagverblijf, niet-VVE, inpandig, G37)

5.6 Opvoedkracht van ouders

Kinderopvangvoorzieningen streven ernaar aan te sluiten bij de opvoedkracht van ouders, dat wil zeggen bij datgene wat ouders weten en kunnen. In de interviews met ouders vonden we daar mooie voorbeelden van. Zo is er een peuterspeelzaal die lange tijd met hulpouders werkte. Omdat ze VVE hebben en dus twee pedagogisch medewerkers op de groep, is het niet langer nodig dat ouders komen helpen. Op verzoek van de ouders gaan zij nu toch weer een systeem van een gastouder op de groep invoeren, op vrijwillige basis. Veel ouders zijn niet goed op de hoogte van de manier waarop kinderen zich ontwikkelen en weten weinig van Nederlandse schoolsysteem. Door het contact met ouders op deze manier te verstevigen, kunnen zij op een laagdrempelige manier de ouders die daar behoefte aan hebben 'empoweren'.

Ook het omgekeerde geldt: kinderopvangorganisaties met hoogopgeleide, mondige ouders ervaren bij de ouders geen behoefte aan informatie over de basisschool.

6. Beantwoording onderzoeksvragen

In dit hoofdstuk beantwoorden we de onderzoeksvragen in paragraaf 6.1 tot en met 6.4. In de conclusies in paragraaf 6.5 grijpen we terug op de driedeling binnen ouderbetrokkenheid die we in hoofdstuk 3 beschrijven: een vertrouwensrelatie opbouwen, elkaar informeren en communiceren en ouders ondersteunen. Het hoofdstuk sluit af met de aanbevelingen.

De hoofdvraag van het onderzoek luidt:

Hoe en door wie kan worden gestimuleerd dat ouders (primaire opvoedingsverantwoordelijken) als ten minste gelijkwaardige gesprekspartners worden betrokken bij de overdracht van hun kind van een kinderopvangvoorziening naar het primair onderwijs?

De subvragen zijn:

- Welke manieren zijn er om samen met ouders de overdracht vorm te geven?
- Welke manieren zijn succesvol en waarom?
- Wie zijn daar bij betrokken en op welke manier?
- Welke behoeften hebben betrokken ouders en professionals rondom de overdracht?
- Welke belemmeringen worden door ouders en professionals ervaren rondom de overdracht? (cultureel, praktisch, procedureel, administratief, etc.)

6.1 Succesvolle manieren om overdracht samen met ouders vorm te geven

Welke manieren zijn er om de overdracht vorm te geven en hoe succesvol zijn die in de ogen van ouders en professionals? We kunnen op basis van de telefonische interviews en de locatiebezoeken twee varianten onderscheiden voor de wijze waarop ouders een rol spelen bij de overdracht. In de eerste variant is er nauwelijks tot geen afstemming tussen de kinderopvang en de basisschool, in de tweede variant is die er wel. Het spreekt vanzelf dat de rol van ouders verschilt bij beide varianten.

We beschrijven beide varianten hieronder, maar willen vooraf enkele opmerkingen maken over de variatie die we hebben gezien en die samenhangt met kenmerken van de kinderopvang.

Allereerst: maakt het wat uit of voorzieningen onder één dak zitten? Dit lijkt wel te helpen om elkaar vaker te spreken en samen te werken, maar is geen garantie. Dat is dus geen voorwaarde voor een doorgaande lijn en het betrekken van ouders. Veel belangrijker is het dat er gezamenlijke afspraken worden gemaakt en dat men een duidelijke en afgestemde visie op het omgaan met ouders ontwikkelt.

In de tweede plaats: maakt het wat uit of het al dan geen VVE-locatie is? We kunnen constateren dat er op de VVE-locaties langer ervaring is met het betrekken van de ouders bij de overdracht. Zij zijn als gevolg van wet- en regelgeving als eerste aan de gang gegaan met het maken van afspraken met de scholen over een doorgaande lijn. We zien dat er nu steeds meer niet-VVE-locaties zijn die hier ook aandacht aan besteden. Een doorgaande lijn in het omgaan met ouders is meestal niet het eerste dat wordt aangepakt, maar we zien dat in de goede voorbeelden die we beschrijven ook aandacht aan ouders wordt besteed bij het ontwikkelen van een doorgaande lijn.

Ten slotte: gemeentebrede regels en procedures dragen bij aan een duidelijke wijze van overdracht. Het is echter de vraag of de aard van de kindgegevens die worden overgedragen, altijd nuttig zijn. In de gevallen waar het aan de ouders wordt overgelaten om de gegevens al dan niet ter beschikking te stellen aan de scholen, is dat laatste van belang. Op het moment dat kinderopvang, ouders en scholen het nut inzien van dergelijke overdrachtsprocedures, zullen zij immers meer geneigd zijn zich eraan te houden.

6.1.1 Geen afstemming tussen kinderopvang en school

We hebben gekeken naar de manieren waarop ouders betrokken zijn bij de overdracht als er geen of nauwelijks contact is tussen kinderopvang en school en bij ouders gepolst hoe tevreden ze hierover zijn. Deze variant zien we veel bij de reguliere kinderopvang waar de kinderen uitstromen naar (veel) verschillende scholen. Tussen de kinderopvang en deze scholen is nauwelijks tot geen contact over de kinderen die doorstromen, maar ouders zijn wel betrokken bij de overdracht. Die betrokkenheid kan op verschillende manieren vorm krijgen en varieert in intensiteit:

- Informatie verstrekken over basisonderwijs in het algemeen en/of over scholen in de buurt in het bijzonder
- Overhandigen van overdrachtsgegevens voor de school
- Eindgesprek aan de hand van kindgegevens
- Gesprek tussen ouder en school
- Rituelen bij het afscheid nemen waar ouders bij aanwezig zijn

De overdracht vindt plaats via de ouders. Dat betekent meestal dat ouders twee gesprekken voeren, een eindgesprek met de kinderopvang en een startgesprek met school. De ouders zijn degenen die de relevante informatie over hun kind overdragen, doorgaans met behulp van een (gemeentelijk) overdrachtsformulier. Kinderopvang en school hebben geen contact. Dat geldt soms ook voor locaties die in hetzelfde gebouw zitten. Deze variant geldt als er geen bijzonderheden zijn, dus geen VVE en geen kinderen met specifieke zorgbehoeften. De meeste ouders die we hierover spraken, waren tevreden. Ouders en beroepskrachten van verschillende locaties vragen zich wel af wat het nut is van een gemeentelijke overdrachtsformulieren, die doorgaans vrij summiere informatie bevatten. Zij vinden het beter om de observaties van de kinderopvang over te dragen. Ook vinden enkele ouders dat het gesprek op school vrij laat plaatsvindt, in dit geval zes weken nadat het kind naar groep 1 is gegaan. De leerkracht kent dan dus de ouders en het kind nog helemaal niet. Scholen gaan verschillend om met de gegevens die zij krijgen. Er zijn scholen die niet veel met een overdrachtsformulier doen, zeker niet wanneer dit nogal summiere gegevens bevat, zo is de indruk van sommige ouders en professionals.

6.1.2 Wel afstemming tussen kinderopvang en school

De locaties die we in het onderzoek hebben betrokken en die wel met het onderwijs afstemmen, variëren in de mate van intensiteit van onderling contact. Aan de ene kant van het spectrum vinden we voorzieningen die met name rond de overdracht contact met elkaar hebben, maar verder niet veel. Aan de andere kant van het spectrum zijn er voorzieningen die intensief samenwerken, bijvoorbeeld doordat personeel zowel in de kinderopvang als op de school werkt. Hieronder beschrijven we voorbeelden van afstemming, oplopend in de mate van intensiteit.

Op locatie W is er alleen een warme overdracht tussen leerkracht en pedagogisch medewerkers wanneer er zorgen zijn. De ouders kunnen bij het gesprek aanwezig zijn. De pedagogisch medewerker bepaalt in overleg met collega's of er aanleiding is tot zorg. De afspraak is dat pedagogisch medewerkers geen informatie aan de leerkracht geven die ouders niet kennen. De betrokkenen zijn tevreden over deze procedure. Wel is er verschil in de behoeften van de school en die van de ouders. De pedagogisch medewerker vindt dat de school vooral op zoek is naar feitelijke gegevens en relevante neutrale informatie, die zij kan gebruiken bij het bepalen van de aanpak. De ouders graag willen graag een ingekleurd en persoonlijk beeld van hun kind, vragen om voorbeelden.

Op locatie X zijn er overleggen tussen de educatief begeleider van de peuterspeelzaal en de onderbouwcoördinator, zowel inhoudelijk als praktisch. Er wordt zoveel mogelijk afgestemd. Alle kinderen worden warm overgedragen, ook de (hele kleine groep) kinderen zonder VVE. Er zijn gemeentebrede afspraken gemaakt over de gegevens die worden overgedragen en over de wijze waarop dat gebeurt. Die gelden ook voor niet-VVE voorzieningen. De ouders geven schriftelijk hun beeld van het kind, de pedagogisch medewerker ook en de eventuele verschillen worden besproken in het overdrachtsgesprek.

Locatie Y heeft een startgroep. De leerkracht werkt twee dagdelen op de peutergroep en kent de kinderen en ouders dus al voor ze naar school gaan. Dat is erg vertrouwd voor ouders en kinderen. Ook zorgt het ervoor dat pedagogisch medewerkers en leerkrachten meer begrip en waardering hebben voor elkaars werk. Voor VVE kinderen is er altijd een warme overdracht, waarbij ouders, pedagogisch medewerkers en leerkracht aanwezig zijn. Vooraf is het overdrachtsformulier door de pedagogisch medewerker met de ouders besproken. Met alle partijen wordt bekeken wat belangrijk is voor de kleuterklas. De lokalen voor de peuters en de kleuters zitten naast elkaar en de kinderen lopen af en toe bij elkaar binnen. Ouders zijn erg tevreden, worden overal bij betrokken en zien duidelijk het belang van een goede overdracht, zodat de leerkracht niet alles zelf hoeft te ontdekken over het kind. Met de ouders van de niet VVE-kinderen bespreekt de pedagogisch medewerker wel het overdrachtsformulier, maar er vindt geen gesprek plaats met de leerkracht, ouder en pedagogisch medewerker.

Bij locatie Z is de intern begeleider zowel in dienst van de peuterspeelzaal als de school. Zij kent ouders en kinderen dus al vanaf de binnenkomst bij de peuterspeelzaal. Bij deze locatie is er qua organisatie vrijwel geen onderscheid tussen de peuterspeelzaal en de school, er is één doorgaande lijn. De geïnterviewde professionals denken dat ouders en kinderen niet zoveel merken van de overgang naar het basisonderwijs. Deze locatie vindt het van het allergrootste belang dat zij aansluiten bij de behoeften en wensen van ouders.

6.2 Rollen, taken en verantwoordelijkheden

Wie zijn betrokken bij de overdracht en op welke manier? De beroepskrachten die betrokken zijn bij de overdracht, variëren al naar gelang het soort overdracht. Gaat het om een overdracht van kinderopvang naar school, zonder verdere bijzonderheden, dan zijn de pedagogisch medewerker en de groepsleerkracht van groep 1 betrokken. De één vult het overdrachtsformulier in en verzamelt eventueel aanvullende gegevens, de ander gebruikt deze gegevens om zich een beeld te vormen van het kind (als het goed is).

Bij een warme overdracht, altijd bij VVE en steeds vaker ook bij de niet-VVE kinderen, vindt een gesprek tussen de twee bovengenoemde professionals plaats, al dan niet in aanwezigheid van de ouders. Bij sommige locaties is daarbij ook de onderbouwcoördinator aanwezig, als gespreksleider.

Op een hoger niveau, bij het maken van afspraken en ontwikkelen van beleid, zijn de (locatie)manager van de kinderopvang en de onderbouwcoördinator of directeur van de school betrokken.

Wanneer een kind een specifieke zorgbehoefte heeft, dan komen er meer mensen in beeld. De intern begeleider van de school is dan uiteraard betrokken. Dat gebeurt meestal al in een eerder stadium dan op vierjarige leeftijd van het kind. Zeker nu passend onderwijs is

ingevoerd, willen scholen tijdig weten welke zorgbehoeften kinderen hebben die bij de school worden ingeschreven.

Ook de zorgcoördinator, een functionaris die grote kinderopvangorganisaties in dienst hebben voor alle locaties, speelt een rol. Daarnaast kent elke gemeente eigen gremia voor de coördinatie van zorg: zorgnetwerk, zorgplatform, zorgadviesteams. De bedoeling van deze zorgstructuren is dat gegevens van zorgkinderen op een centrale plaats terechtkomen en worden doorgegeven aan relevante betrokkenen. Opvallend is dat de samenwerkingsverbanden niet genoemd zijn in de interviews. Ook de jeugdgezondheidszorg speelt een rol, maar is niet aan de orde gekomen in de interviews, dit onttrekt zich aan het zicht van de pedagogisch medewerkers.

De ouders moeten altijd toestemming geven om de gegevens over te dragen. Het komt zelden voor dat zij dat niet doen. Ook geven zij zelf relevante gegevens door, zoals logopedie of een gedragsstoornis die officieel is vastgesteld.

De beroepskrachten geven aan dat de rol van ouders varieert. Er zijn ouders die zelf alles regelen, de schoolkeuze, de overdracht van gegevens etc. en dat ook hun eigen taak en verantwoordelijkheid vinden. Dat geldt bijvoorbeeld wanneer een ouder al een kind op de basisschool heeft. Ook zijn er ouders die meer begeleiding wensen en nodig hebben. Dat geldt bijvoorbeeld voor ouders die het Nederlands niet goed beheersen. Voor deze ouders is het soms een hele opgave om alles goed te begrijpen en in te vullen. Dat geldt ook voor laagopgeleide ouders. Het is dan de kunst om uit te gaan van wat ouders kunnen en kennen en daarbij aan te sluiten.

Wanneer er sprake is van een kind met een ondersteuningsbehoefte, ervaren ouders het als positief wanneer zij ondersteuning te krijgen bij de overdracht. Pedagogisch medewerkers kunnen vanuit hun expertise de ondersteuningsbehoefte van een kind formuleren en overdragen aan de school.

6.3 Behoeften van ouders en professionals bij de overdracht

Welke behoeften hebben betrokken ouders en professionals rondom de overdracht?

In het vorige hoofdstuk beschreven we de behoeften van ouders. Daar concludeerden we dat ouders behoefte hebben aan een goede relatie met de kinderopvang, gebaseerd op wederzijds vertrouwen. Daarnaast vinden ouders het belangrijk dat de kinderopvang tijd maakt voor gesprekken als ouders daar behoefte aan hebben. De voorzieningen bereiken dat door een uitnodigende houding, regelmatige voortgangsgesprekken, maar ook daar buiten tijd vrij te maken voor een gesprek als ouders daar behoefte aan hebben.

Op welke manier stellen kinderopvang en de scholen zich op de hoogte van de behoeften van ouders? Uiteraard in de eerste plaats door middel van persoonlijk contact. Maar ook de oudercommissie die elke locatie kent, kan een rol spelen bij de overdracht. Het gaat dan meestal om meekijken, bijvoorbeeld bij het invoeren van een gemeentelijk overdrachtsformulier.

Het viel ons op dat ouders, althans bij de locaties die we hebben bezocht, zelden directe invloed uitoefenen op de procedures rond de overdracht. De locaties houden oudertevredenheidsonderzoeken, maar deze zijn niet gericht op de overgang naar de basisschool.

De beroepskrachten hebben uiteraard ook wensen en behoeften. Zij vinden het van belang dat hun kennis en expertise gezien en erkend wordt, zowel door de school als door de ouders en dat zij als gelijkwaardige partij kunnen participeren bij de overdracht. Een enkele pedagogisch medewerker ervaart een statusverschil tussen kinderopvang en school, mede door het verschil in opleidingsniveau tussen de professionals van beide voorzieningen. Ook

ouders zijn nogal eens hoger opgeleid dan de pedagogisch medewerkers in de kinderopvang. Dat zou geen belemmering moeten zijn bij gelijkwaardig partnerschap bij de overdracht.

Scholen willen, vooral in het kader van passend onderwijs, relevante informatie over het kind. Leerkrachten en intern begeleiders geven aan dat scholing voor pedagogisch medewerkers om een observatie op een goede manier te beschrijven van belang is. Dat geldt uiteraard in het algemeen, maar nog sterker als er geen warme overdracht is.

6.4 De door ouders en professionals ervaren belemmeringen

Welke belemmeringen worden door ouders en professionals ervaren rondom de overdracht? In hoofdstuk 4 staan de belemmeringen beschreven die ervaren worden. Een eerste belemmering kan zijn: onvoldoende tijd. Zowel beroepskrachten als ouders ervaren dat soms als een belemmering. De kinderopvang en de ouders moeten beiden voldoende tijd hebben om met elkaar in gesprek te gaan over de overdracht en formulieren en andere documenten te bespreken.

Ouders geven aan dat het belemmerend kan zijn als beroepskrachten onvoldoende deskundig zijn op het gebied van de ontwikkeling van kinderen en er niet over het juiste vocabulaire beschikken om hier op een begrijpelijke en integere manier woorden aan te geven.

Ook kan het niet beschikken over communicatieve vaardigheden bij de beroepskrachten belemmerend zijn.

6.5 Conclusies

De instellingen hebben de taak om een kind goed over te dragen en daarbij de ouders op zodanige wijze te betrekken dat tegemoet gekomen wordt aan de kernelementen van goed ouderbeleid, zoals weergegeven in de figuur die we in hoofdstuk 3 introduceerden.

6.5.1 Vertrouwensband ontwikkelen

Investeer vanaf de kennismaking in het opbouwen van een goede verstandhouding. Dat geldt zowel voor de beroepskrachten als de ouders. Dan zullen er op het moment van de overdracht geen problemen ontstaan. Immers, men kent elkaar en respecteert elkaar. Vanuit een gelijkwaardige relatie krijgt de overdracht het beste vorm. Het helpt daarbij om de tijd te nemen voor gesprekken met ouders (geplande regelmatige oudergesprekken, maar ook de informele gesprekken tijdens het ophalen en wegbrengen).

6.5.2 Informeren en communiceren

Tweezijdige communicatie is van belang lang voor en tijdens de overdracht. Als ouders steeds goed geïnformeerd zijn over hun kind en pedagogisch medewerkers vragen regelmatig aan de ouders hoe het kind thuis is, ontstaat een compleet beeld van het kind. De beroepskrachten bespreken met de ouders de uitslagen van toetsen en observaties, nemen de tijd om vragen te beantwoorden en laten de ouders de verslagen van de gesprekken lezen (en ondertekenen). Op het moment dat overdracht aan de orde is en er een overdrachtdossier is, komen er voor de ouders daardoor geen verrassingen naar voren. Partnerschap ontstaat wanneer tijdens het overdrachtsgesprek aan ouders wordt gevraagd naar hoe zij hun kind thuis zien en in hoeverre zij zich herkennen in het beeld dat de pedagogisch medewerkers schetst. Om ouders goed te kunnen informeren, is het van belang dat pedagogisch medewerkers beschikken over goede communicatieve vaardigheden. Daarnaast kunnen pedagogisch medewerkers ouders informeren en daarmee voorbereiden op de overgang naar school en wat er voor kinderen en ouders verandert wanneer het kind op school zit. Enige kennis over de scholen en de werkwijze van scholen is daarvoor voor pedagogisch medewerkers van belang. Pedagogisch medewerkers kunnen ouders het nut uitleggen van een overdrachtsformulier.

6.5.3 Ondersteunen

Bij het aspect ondersteuning bieden, is maatwerk nodig. Niet elke ouder heeft dezelfde wensen, behoeften en verwachtingen. Het is aan de instelling om te achterhalen welke behoeften ouders hebben bij de overdracht en daar op in te spelen. Waar het voor de ene ouder voldoende is om het overdrachtdossier mee te krijgen, zal de andere ouder het op prijs stellen als de pedagogisch medewerker mee gaat naar de school en een rol speelt bij het kennismakingsgesprek.

6.6 Aanbevelingen

- Pedagogisch medewerkers moeten voldoende tijd krijgen om samen met de ouders de overdracht vorm te geven. Gelijkwaardigheid van ouders en voorzieningen krijgt in de afgelopen jaren steeds meer nadruk in beleid en praktijk. Het gaat om partnerschap, waarbij betrokkenen er op uit zijn elkaar wederzijds te ondersteunen en zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen, met als doel het bevorderen van het leren, de motivatie en de ontwikkeling van kinderen.
- Zowel in de initiële opleidingen als bij professionalisering (cursus, training, intervisie, coaching) is er aandacht nodig voor het vergroten van deskundigheid op twee gebieden. Het gaat dan om expertise in het omgaan met ouders gekoppeld aan kennis op het gebied van de ontwikkeling van jonge kinderen en de wijze waarop daar woorden aan kunnen worden gegeven. Pedagogisch medewerkers hebben vaardigheden nodig om de uitkomsten van observatieformulieren, toetsgegevens en dergelijke op een voor ouders heldere en toegankelijke manier onder woorden te kunnen brengen, zowel in

gesprekken als schriftelijk. Daarbij is het beschikken over een diplomatieke woordenschat zeker een voordeel.

- Beroepsverenigingen, branche-organisaties, landelijke en lokale overheden verspreiden goede voorbeelden en moedigen instellingen aan om onderling uit te wisselen (via folders, brochures, studiedagen, congressen).
- De instellingen betrekken ouders, bijvoorbeeld via de oudercommissies, bij de totstandkoming van beleid en praktijk rond de overdracht. Daarnaast wordt maatwerk geleverd door ouders te vragen naar hun wensen en behoeften rondom de overdracht wanneer hun kind bijna vier jaar is. Samen bespreken zij de rol van de ouder in de overdracht en op welke manier het beeld van de ouder over het kind een plaats krijgt in de overdracht.
- In het Veldinstrument van de GGD's is de informatieoverdracht aan ouders één van de indicatoren. Aandacht voor het betrekken van ouders bij de overstap van kinderen naar de basisschool zou hier aan toegevoegd kunnen worden.
- School, kinderopvang en ouders bespreken samen welke informatie van belang is voor een goede overdracht. Gemeentelijke overdrachtsformulieren worden structureel geëvalueerd waarbij scholen aangeven welke informatie voor hen relevant is, waarom deze informatie relevant is en wat zij met de gegevens doen.
- Voor een deel van de kinderopvang geldt: school en kinderopvangvoorzieningen kennen elkaar en elkaars praktijk, waardoor zij ouders kunnen informeren over en ondersteunen bij de veranderingen die samengaan met de overstap naar de basisschool.

Bijlage 1

Gespreksleidraad telefonische interviews

- ◆ Welke rol spelen de ouders bij de overdracht?
- ◆ Wie zijn betrokken bij de overdracht?
- ◆ Hoe gaan ouders en professionals om met hun rol? Wat vinden ze van deze rol?
- ◆ Wat is nodig om ouders te kunnen betrekken bij de overdracht?
- ◆ Wat levert het betrekken van ouders bij de overdracht op?

Gespreksleidraad professionals

Inleiding - intro over doel onderzoek

Voor kinderen en hun ouders is de stap van [voorschoolse voorziening - term aanpassen] naar school een belangrijk moment. In opdracht van [MinSZW] doen we onderzoek naar de overdracht en naar de manier waarop ouders daarbij betrokken kunnen worden. We hebben een telefonisch interview afgenomen met de manager en/of informatie verzameld via de website. Dat vormt de input voor het groepsgesprek. [Invullen en checken]

Per item doorvragen naar praktijk en beleid.

Per item doorvragen naar knelpunten en wensen.

Per item doorvragen naar verschillen tussen (groepen) kinderen en hun ouders.

1) Achtergrondgegevens checken (al bekend via de website en telefonischeinterviews)

2) Doorgaande lijn

- In hoeverre vindt er afstemming en samenwerking plaats tussen [voorschoolse voorziening] en basisschool/scholen?
- praktisch (professionals, gebouw, bijzondere activiteiten)
- inhoudelijk (pedagogisch en didactisch aanbod)
- zorg
- omgaan met ouders
- bij de overdracht (warme/koude overdracht, wie betrokken, wat wordt overgedragen etc.)

3) Keuze bij overstap

- Welke rol spelen professionals bij de keuze voor een school?
- Zien jullie als [voorschoolse organisatie of basisonderwijs - term aanpassen] voor jezelf een rol bij de keuze die ouders moeten maken voor een school voor hun kind?

Zo ja, hoe krijgt dat concreet vorm?

- vragen beantwoorden
- actief informatie verschaffen
- gaan kijken op de school / scholen
- scholen uitnodigen
- anders, namelijk

4) Overstapmoment

- Hoe ziet de overstap van het kind er uit? (afscheid bij [voorschoolse voorziening], wennen op school)
- Is dit voor alle kinderen hetzelfde?
- Spelen ouders een rol bij deze momenten? Zo ja, hoe? Zo ja, wat levert dit op?

5) Overdracht kindgegevens

- Over welke kindgegevens beschikt de [voorschoolse organisatie]?
- Persoonsgegevens
- Gespreksverslagen

- Observatiegegevens
- Toetsgegevens
- Anders, namelijk
 - Hoe ziet de overdracht van kindgegevens er uit?
- Welke gegevens worden overgedragen aan de scholen?
- Op welk moment?
- Op welke wijze?
 - Verschillen tussen (groepen) kinderen en hun ouders?
 - Is er een (gemeentelijk) overdrachtsprotocol, wat vindt u daarvan
 - Spelen ouders een rol bij de overdracht van de kindgegevens? Zo ja, hoe? Zo ja, wat levert dit op?

6) Nazorg

- Is er op het moment dat het kind op de basisschool zit nog contact tussen de voorschoolse voorziening en de basisschool?
- Welke rol spelen ouders daarbij?
- Verschillen tussen (groepen) kinderen en hun ouders?

7) Overdrachtsgesprek

- Is er sprake van een overdrachtsgesprek tussen [voorschoolse voorziening] en de school naar keuze?
- Verschillen tussen (groepen) kinderen en hun ouders? Voor welke kinderen wel, voor welke kinderen niet?
- Wat is het doel van zo'n gesprek? Wie zijn hierbij aanwezig?
- Welke rol spelen ouders in dit proces?
- Is er een eindgesprek op de voorschoolse voorziening?

Conclusies

- Welke aspecten zijn volgens u cruciaal in het betrekken van ouders bij de overdracht?
- Voor welke kinderen / ouders?
- Welke aanpakken leveren het meeste resultaat op?
- Wat zijn uw belangrijkste knelpunten / wensen bij het betrekken van ouders bij de overdracht?

Gespreksleidraad ouders

Inleiding - korte intro over doel onderzoek met de strekking:

Voor kinderen en hun ouders is de stap van [voorschoolse voorziening - term aanpassen] naar school een belangrijk moment. In opdracht van [MinSZW] doen we onderzoek naar deze 'overdracht' en naar de manier waarop ouders daarbij betrokken kunnen worden. Daarom willen we u als ouder enkele vragen stellen over die stap van [voorschoolse voorziening - term aanpassen] naar de basisschool. In het onderzoeksrapport worden de namen van de ouders die wij spreken [geanonimiseerd].

Bij de inhoudelijke vragen onderscheid maken tussen praktijkervaringen en wensen van ouders; m.a.w. enerzijds doorvragen naar 'Hoe is het geregeld?' en anderzijds 'Hoe zou u willen dat het geregeld is?'

1) Algemene achtergrondgegevens:

- naam kind(eren), leeftijd, hoe lang op de voorschoolse voorziening gezeten en wanneer naar de basisschool?

2) Kiezen bij overstap:

- Welke overwegingen speelden een rol bij de keuze van een basisschool (evt. speciale zorgbehoeften van het kind)?
- Welke rol speelde de [voorschoolse voorziening] bij het komen tot een keuze? (in de vorm van informatieverstrekking, gaan kijken op school, school op bezoek in voorschoolse voorziening, enzovoort) ?

3) Doorgaande lijn:

- In hoeverre ervaart u afstemming en samenwerking tussen [voorschoolse voorziening] en basisschool/scholen?
 - praktisch (professionals, gebouw, bijzondere activiteiten)
 - inhoudelijk (pedagogisch en didactisch aanbod)
 - bij de overdracht (warme/koude overdracht, wie betrokken, wat wordt overgedragen etc.)
 - zorg
 - omgaan met ouders

4) Overstapmoment:

- Hoe ziet de overstap van het kind er uit? (afscheid bij [voorschoolse voorziening], wennen op school)
- Heeft u daar als ouder een rol in? - *wensen van ouders mbt dit punt*

5) Nazorg

- Is er op het moment dat uw kind op de basisschool zat nog contact tussen u en de voorschoolse voorziening en tussen de voorschoolse voorziening en de basisschool?

6) Overdracht kindgegevens:

- Heeft u zicht op de kindgegevens waarover de voorschoolse voorziening beschikt? (persoonsgegevens, gespreksverslagen, observatiegegevens, toetsgegevens, anders)

- Is er een (gemeentelijk) overdrachtsprotocol, heeft u dat gekregen, hoe, wat vindt u daarvan
- Heeft u zicht op gegevens die al dan niet worden overgedragen? en het doel daarvan? en de wijze waarop?
- Hoe gaat de overdracht praktisch in zijn werk (ouders krijgen dossier en geven het aan basisschool, ouders tekenen het dossier en geven toestemming voor overdracht, geen betrokkenheid ouders)

7) Overdrachtsgesprek:

- Wat zijn uw ervaringen met de overdracht van uw kind(eren) naar het basisonderwijs?
- Is er sprake van een overdrachtsgesprek tussen [voorschoolse voorziening] en de school naar keuze? Wat is het doel van zo'n gesprek? Wie zijn hierbij aanwezig? Wie heeft welke rol tijdens het gesprek?

8) Relevantie:

- Hoe belangrijk is voor u de manier waarop de overstap van uw kind van de [voorschoolse voorziening] naar de basisschool verloopt?
- Ervaart u zorgen of vragen rond dit onderwerp?
- Welke tips en tops heeft u voor de [voorschoolse] voorziening op dit punt?

BIJLAGE 2

Tabel 1. Overzicht aantallen respondenten (totaal 77)

Kinderopvang			School			Ouders
Pedagogisch medewerkers	Managers/ locatieleiders	Overig ⁷	Intern begeleider	Kleuterleerkracht	onderbouwcoördinator	23
14	24	6	3	6	1	

Tabel 2. Achtergrondgegevens deelnemende kinderopvangvoorzieningen

	Naam en plaats locatie	Naam en plaats organisatie	Aantal locaties van organisatie	Type organisatie	VVE	Inpandig	Type gemeente	Ronde 2: face-to-face/ telefonisch
Kinderopvangvoorzieningen die alleen hebben deelgenomen aan de belronde								
1	De Runneboom, Warnsveld	Het Kindercentrum	6 locaties	kdv	nee	nee	overig	
2	Arcade, Leiden	Smallsteps	250 locaties	kdv	beide	ja	G37	
3		SKDH, Den Helder	21 locaties	kdv en psz	beide		G86	
4	Het Luchtkasteel, Gilze Rijen	Sterre Kinderopvang	9 locaties	kdv	nee	nee	G86	
5		Kinderopvang Langedijk, Noord Scharwoude	7 locaties	Kdv en psz	vve		overig	
6		Kinderopvang Dronten, Dronten	13 locaties	Kdv en psz	beide		G86	
7		Stichting Peuterspeelzaalwerk de Marne, De Marne	7 locaties	psz	nee		overig	
8		Peuter & Co, Rotterdam	95 locaties	psz	beide		G 4	
9		Kober, Breda	190 locaties	Kdv en psz	beide		G37	
10		Peutersaen, Oostzaan	5 locaties	psz	beide		overig	
11		Voor-school, Hollands Kroon	47 locaties	Kdv en psz	beide		G86	

⁷ Overige respondenten vanuit de kinderopvang kunnen zijn: zorgcoördinator, VVE-begeleider en andere ondersteunende functies.

12	Pippeloentje, Hilversum	Versa Welzijn	16 locaties	psz	ja	nee	G86	
13	KC de Troubadour, Rosmalen	Kanteel Kinderopvang	46 locaties	kdv	nee	ja	overig	
14	De Vuurvogel, Tilburg	Kinderstad	10 locaties	kdv	nee	ja	G37	
15		Mik Kinderopvang, Maastricht	30 locaties	Kdv en psz	beide		G37	
16	Koolhoven , Tilburg	Kinderstad	10 locaties	kdv	nee	ja	G37	
17		Hestia kinderopvang	3 locaties	kdv	nee			
18		Sam & Ko, Deventer	23 locaties	kdv	beide		G37	
19	Tot Vanavond, Waalwijk		1 Locatie	kdv	nee	nee	overig	
20		SKDD, Driebergen/Doorn	8 locaties	kdv en psz	beide		overig	
21		Bink Peuterspeelzalen, Hilversum	7 locaties	psz	beide		G86	
22	De Kindertuin, Apeldoorn	Kinderopvang Ook	38 locaties	psz	ja	ja	G37	
23		Kibeo, Goes	>100 locaties	kdv en psz	beide		G86	
24	Sneeuwvitje, Goes		1 locatie	kdv	nee	nee	G86	
Kinderopvangvoorzieningen die hebben deelgenomen aan de belronde en het vervolgonderzoek								
25	De Harlekijn, Ruurlo	Markant	8 locaties	psz	ja	ja	overig	face-to-face
26	De Wensboom, Schiedam	Komkids	30 locaties	Kdv en psz	beide	ja	G37	face-to-face
27	Peuterdomein de Toermalijn, Enschede	Kinderdomein	9 locaties	psz	ja	ja	G37	telefonisch
28	De Notedop, Nijmegen	Kion	75 locaties	psz	ja	ja	G37	face-to-face
29	Mokido, Moergestel	Kinderopvang Humanitas	99 kdv locaties	kdv	nee	ja	overig	face-to-face

30	De Hofferie, Enschede	Oostriet	3 locaties	kdv	ja	nee	G37	face-to-face
Kinderopvangvoorzieningen die hebben deelgenomen aan het vervolgonderzoek								
31	De Eerste Stap Ravenstein, Ravenstein	De Eerste Stap	14 locaties	kdv	Nee	ja	overig	face-to-face
32	De Ooievaar, Assendelft	Tinteltuyn	25 locaties	kdv	Nee	nee	overig	telefonisch
33	Tovertuin, Venray	Spring Kinderopvang	> 75 locaties	kdv	Nee	nee	G86	face-to-face en telefonisch
34	Porkies, Uffelte	Stichting Kinderopvang Kaka	12 locaties	psz	Nee	nee	overig	face-to-face
35	SKSG Battelo, Groningen	SKSG	46 locaties	kdv	Nee	ja	G37	face-to-face
36	Oog in Al, Utrecht	Spelenderwijs	60 locaties	psz	beide	nee	G4	face-to-face

NB. Wanneer we met een manager van de gehele organisatie hebben gesproken is bij de kolom 'naam en plaats locatie' niets ingevuld. Voor deze organisaties is bij, 'VVE' en 'Inpandig' aangegeven wat voor de hele organisatie van toepassing is. Wanneer we met iemand van één locatie hebben gesproken, is bij 'Type organisatie', 'VVE' en 'Inpandig' aangegeven wat voor de betreffende locatie van toepassing is.

Colofon

Titel: Ouderbetrokkenheid bij de overdracht. De rol van ouders bij de overgang van hun kind naar de basisschool

Auteurs: Hester Fukkink, Karin Hoogeveen en Paulien Muller

Project: Ouderbetrokkenheid bij de overdracht van voorschoolse voorzieningen naar basisscholen

Sardes projectnummer: TR1300

Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Datum: maart 2016

